

WIESŁAWA ALEKSANDRA
SACHER

Pedagogika muzyki

TEORETYCZNE PODSTAWY
POWSZECHNEGO KSZTAŁCENIA MUZYCZNEGO

impuls

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2012
© Copyright by Wiesława Aleksandra Sacher

Recenzenci:

prof. zw. dr hab. Jerzy Kurcz

dr hab. Małgorzata Suświłło, prof. UWM

Redakcja wydawnicza:

Beata Bednarz

Projekt okładki:

Irena Katarzyna Czus

Opracowanie typograficzne:

Andrzej Augustyński

ISBN 978-83-7850-076-6

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel./fax: (12) 422 41 80, 422 59 47, 506 624 220

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2012

Podziękowania

Praca nad tą książką zbiegła się z moimi dość poważnymi problemami, stąd każda pomoc była dla mnie cenna. Chciałabym więc bardzo serdecznie podziękować Panu Profesorowi Stanisławowi Juszczykowi, który swoim zainteresowaniem i zachętą wspierał mnie, wierząc, że książka powstanie.

Dziękuję też Rodzinie i moim Przyjaciołom za pomoc i psychiczne wsparcie. Szczególne wyrazy wdzięczności składam też Recenzentom, Pani Profesor Małgorzacie Suświłło oraz Panu Profesorowi Jerzemu Kurczowi, których cenne i wnikliwe uwagi znacząco wpłynęły na ostateczny kształt tej książki.

*Wystarczy mi, że wiem, że muzyka prowadzi do różnych emocjonalnych
reakcji prawie u każdego, czym nie może pochwalić się żaden inny rodzaj sztuki.
I nigdy specjalnie nie chciałem wiedzieć, dlaczego tak się dzieje.*

Keith Lockhart

Spis treści

Wprowadzenie	11
--------------------	----

Rozdział I

Źródła pedagogiki muzyki i jej miejsce wśród nauk o wychowaniu

1.1. Filozoficzne źródła powszechnego kształcenia muzycznego	17
1.2. Praktyka pedagogiczna jako źródło wiedzy teoretycznej o powszechnym kształceniu muzycznym	39
1.2.1. Naukowe uzasadnienia dla powszechnej edukacji muzycznej	56
1.3. Pedagogika muzyki w systemie nauk	67
1.3.1. Przedmiot badań prowadzonych w obszarze pedagogiki muzyki	72
1.4. Metodologia i metodyka badań w pedagogice muzyki	75

Rozdział II

Badania nad powszechnym kształceniem muzycznym

2.1. Badania nad rozwojem muzycznym	91
2.2. Badania nad zdolnościami muzycznymi	103
2.3. Rozwój dyspozycji umysłowych i fizycznych w związku z kształceniem muzycznym	109
2.4. Preferencje muzyczne dzieci i młodzieży	115
2.5. Emocjonalny aspekt powszechnego kształcenia muzycznego	125
2.6. Skuteczność nauczania muzyki w szkolnictwie ogólnokształcącym	133
2.7. Nauczyciel muzyki w przedszkolach i szkołach ogólnokształcących	143
2.8. Koncertowa edukacja muzyczna	153

Rozdział III

Teoretyczne podstawy powszechnego kształcenia muzycznego

3.1. Pojęcia w obszarze pedagogiki muzyki	161
3.2. Kształcenie i wychowywanie muzyką jako podstawowa kategoria myślenia o powszechnym kształceniu muzycznym	163
3.3. Podstawowe założenia teorii powszechnego kształcenia muzycznego	167
3.4. Cele powszechnego kształcenia muzycznego	171
3.5. Treści powszechnego kształcenia muzycznego	177
3.6. Formy i metody realizacji powszechnego kształcenia muzycznego	185
3.7. Uwarunkowania procesu powszechnego kształcenia muzycznego	199

3.8. Kształcenie i wychowywanie muzyką jako źródło wszechstronnego rozwoju	207
3.8.1. Kształcenie zdolności muzycznych w kontekście ogólnego rozwoju umysłowego	209
3.8.2. Kształtowanie osobowości ucznia w procesie kształcenia muzycznego	214
3.8.3. Rozwijanie motywacji w procesie kształcenia muzycznego	218
3.8.4. Kształtowanie emocjonalności w procesie kształcenia muzycznego ...	220
3.8.5. Rozwijanie kreatywności w procesie kształcenia muzycznego	223
3.8.6. Kształtowanie postaw społecznych w procesie kształcenia muzycznego	226
3.9. Kształcenie i wychowywanie muzyką w profilaktyce i terapii zaburzeń rozwojowych	231
3.9.1. Nauczyciel muzyki wobec wiedzy o rozwoju ogólnym i muzycznym dziecka	237
 Rozdział IV	
Pozaszkolne kształcenie muzyczne	
4.1. Równoległe kształcenie muzyczne jako forma spędzania wolnego czasu	245
4.2. Miejsce koncertów muzyki artystycznej dla dzieci i młodzieży na współczesnej mapie kulturalnej Polski i wybranych krajów świata	251
4.3. Media w kreowaniu postaw dzieci i młodzieży wobec muzyki	263
 Rozdział V	
Systemy powszechnej edukacji muzycznej w niektórych krajach Europy i świata	
5.1. Próba klasyfikacji systemów powszechnego kształcenia muzycznego	275
5.2. Wybrane systemy powszechnego kształcenia muzycznego	279
 Refleksja końcowa	289
 Bibliografia	291
 Źródła internetowe	315

Wprowadzenie

Pedagogika muzyki obejmuje obszar wiedzy odnoszący się do kształcenia muzycznego. Szeroki zakres zagadnień związanych z tym procesem czyni tę subdyscyplinę nauk o kształceniu i wychowywaniu trudną w definiowaniu oraz w ścisłym wyznaczeniu granic jej badań. Niemniej wielowiekowe już tradycje w kształceniu muzycznym w obszarze kultury europejskiej, torując ścieżkę rozwoju muzyki zarówno jako sztuki, jak i przedmiotu nauczania, dają podstawę dla oglądu tej ważnej dziedziny życia, edukacji i kultury. Obecnie muzyka ze względu na łatwą dostępność dzięki upowszechnieniu różnych nośników dźwięku zmienia się w produkt, który często pełni funkcję służebną wobec innych sztuk oraz rozmaitych zjawisk społecznych, niekiedy o charakterze ludycznym czy nawet marketingowym. W tym kontekście powszechne nauczanie muzyki powinno być uzasadnione rzeczywistymi potrzebami poszczególnych jednostek, a nie wynikającymi z istnienia kreowanych reklamą „produktów muzycznych”, posiadających swoich odbiorców i przynoszących określone zyski. Potrzebą pierwszorzędą jest uzyskanie możliwych korzyści, które osiąga się poprzez edukację muzyczną przyczyniającą się do wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży. Należy podkreślić, że dużo jest jeszcze luk w naszej wiedzy na ten temat, wiele dotychczas przyjętych tez powinno być zweryfikowanych ze względu na zmienność kulturową, w którą proces powszechnego kształcenia muzycznego jest uwikłany. Wiele też założeń uwzględnianych w teorii kształcenia muzycznego wymaga pogłębionych badań, aby je potwierdzić lub sfalsyfikować. Przede wszystkim należy prowadzić szeroko zakrojone badania diagnostyczne, pozwalające na rzetelne rozeznanie się w aktualnej sytuacji kultury muzycznej oraz na projektowanie takiego procesu kształcenia, który wpisując się w ową kulturę, będzie jak najlepiej służyć obecnemu i następnym pokoleniom.

Dyskurs obejmujący problematykę powszechnego kształcenia muzycznego w kontekście współczesnej kultury, prowadzony już od wielu lat przez pedago-

gów muzyki, artystów muzyków oraz kulturoznawców, zmusza do namysłu nad jakością kształcenia muzycznego, nad jego formami realizacyjnymi, czy w końcu nad jego celami. Niezgodność w poglądach na rolę muzyki popularnej w powszechnym kształceniu muzycznym nie jest czymś niekorzystnym. Zmusza bowiem do rozpatrywania tego ważnego zagadnienia wielowarstwowo, do podejmowania prób nadania temu obszarowi kultury muzycznej właściwego miejsca zarówno w codzienności, jak i edukacji.

Ze względu na specyfikę kształcenia muzycznego w naszym kraju, gdy nauczanie to stało się powszechne, ale też jakościowo słabe, a nawet – w licznych przypadkach – tylko pozorowane, istnieje konieczność jego uporządkowania. Tym bardziej że raporty z badań (sprzed lat i te bardziej aktualne) nie pozostawiają wątpliwości co do takiej potrzeby. Mam nadzieję, że publikacja, którą oddaję do rąk Czytelników, będzie jednym z elementów owego porządkowania, a następnie rozwijania tej subdyscypliny naukowej oraz praktyki pedagogicznej, obecnie chaotycznej i nieprzynoszącej pożądanych rezultatów, chociażby w postaci podnoszenia poziomu kultury muzycznej polskiego społeczeństwa.

Pisząc książkę, opierałam się na mojej dotychczasowej działalności zawodowej: najpierw jako nauczyciela muzyki, potem wykładowcy uniwersyteckiego, a następnie pracownika naukowo-dydaktycznego. Zatem jest w pewnym sensie podsumowaniem zdobytej wiedzy i doświadczeń. Być może stanie się zachętą do dalszych prac nad rozwijaniem tej subdyscypliny nauki, ponieważ w kontekście olbrzymich potrzeb edukacyjnych, które powstają we współczesnym świecie i jego dynamicznie rozwijającej się kulturze, każdy zakres działalności pedagogicznej przynoszący korzyści poszczególnym jednostkom jest bardzo cenny.

Część pierwsza tej pracy zawiera podstawowe elementy wiedzy o pedagogice muzyki, rozumianej jako subdyscyplina pedagogiki ogólnej. Analizując wybrane poglądy filozoficzne w ujęciu chronologicznym z odniesieniami do problematyki estetyki i muzykologii, uwzględniłam te z nich, które znacząco wskazywały na ich powiązania z muzyką i kształceniem muzycznym (rozdział 1.1). Najważniejszym jednak źródłem wszelkich poglądów i częściowych teorii kształcenia muzycznego jest praktyka pedagogiczna. Problematykę tę omówiłam, akcentując szczególnie prace, których swoistość jest najwyraźniejsza i wpłynęła zarówno na teorię, jak i praktykę nauczania muzyki w obszarze kultury zachodnioeuropejskiej (rozdział 1.2).

Pedagogika muzyki, jak wcześniej wspomniałam, jest subdyscypliną pedagogiki ogólnej, lecz wiąże się z innymi, niepedagogicznymi dyscyplinami nauk. Wskazując jej powiązania wynikające z logiki, ale też z tradycji, starałam się opisać owe powiązania oraz ogólnie określić przedmiot badań tej subdyscypliny (rozdziały 1.3 i 1.3.1).

Każda dyscyplina naukowa posiada specyficzne procedury badań, których wyniki wchodzi w zakres jej teorii. W przypadku pedagogiki muzyki specyfika ta wynika przede wszystkim z faktu, że najistotniejsza zmienna – muzyka – jest zmienną niemierzalną, co w znacznym stopniu wpływa na dobór zarówno metod, jak i narzędzi badań. Poruszając tę problematykę, zwróciłam szczególną uwagę na potrzebę interdyscyplinarnego podejścia do badania wie-

lu zjawisk odnoszących się do procesu powszechnego kształcenia muzycznego (rozdział 1.4).

Część druga publikacji w całości poświęcona jest omówieniu i syntezie dotychczasowych, wybranych wyników badań na procesem powszechnego kształcenia muzycznego. W poszczególnych podrozdziałach poruszyłam zagadnienia zawarte w ich tytułach. Badania nad rozwojem muzycznym oraz możliwym wpływem edukacji muzycznej na kształtowanie i kształcenie niektórych dyspozycji umysłowych i fizycznych zreferowałam w rozdziałach 2.1, i 2.2 oraz 2.3. Ze względu na sposoby kierowania kształceniem muzycznym uczniów znaczącym obszarem badań są preferencje muzyczne dzieci i młodzieży. Tematykę tę podjęłam w rozdziale 2.4. Uwzględniłam ponadto problematykę emocji związanych z kształceniem muzycznym (rozdział 2.5), przeanalizowałam wyniki badań opisujące skuteczność kształcenia muzycznego (rozdział 2.6) oraz poziom przygotowania zawodowego nauczycieli muzyki (rozdział 2.7). Omówiłam także edukację koncertową, która powinna uzupełniać szkolne kształcenie muzyczne (rozdział 2.8).

Rozdział trzeci jest własną propozycją opisu teorii pedagogiki muzyki, z zastrzeżeniem, że ów opis odnosi się tylko do procesu powszechnego kształcenia muzycznego. Wychodząc od objaśnienia pojęć w obrębie pedagogiki muzyki, skupiam się na procesie kształcenia i wychowywania muzyką (rozdziały 3.1 i 3.2). Na podstawie omówionej w poprzednich rozdziałach literatury oraz własnego doświadczenia pedagogicznego i swoich przemyśleń wyłoniłam główne założenia, cele, treści, formy i metody realizacyjne powszechnego kształcenia muzycznego (rozdziały 3.3, 3.4, 3.5 i 3.6). Następnie opisałam uwarunkowania tego procesu (rozdział 3.7) oraz podjęłam próbę wykazania, że kształcenie muzyczne może być źródłem ogólnego rozwoju muzycznego dzieci i młodzieży z uwzględnieniem problematyki uzdolnień muzycznych. Rozdział ten zawiera także treści odnoszące się do kształtowania osobowości w procesie kształcenia muzycznego, rozwijania motywacji, kształtowania emocjonalności i kreatywności oraz postaw społecznych (rozdziały od 3.8 do 3.8.6). Aby opis był dokładniejszy, uwzględniłam także problematykę profilaktyki i terapii muzyką (rozdział 3.9) oraz niektóre problemy związane z funkcjonowaniem nauczycieli muzyki w praktyce pedagogicznej (rozdział 3.9.1).

Zagadnienia dotyczące pozaszkolnego kształcenia muzycznego, które obecnie ma bardzo duże znaczenie dla akulturacji muzycznej kolejnych pokoleń dzieci i młodzieży, przedstawiłam w rozdziale czwartym, wraz z ukazaniem przedsięwzięć koncertowych podejmowanych przez różne instytucje w Polsce i w innych krajach oraz roli mediów w owej akulturacji muzycznej (rozdziały 4.1, 4.2 i 4.3).

Rozdział piąty, ostatni, poświęciłam omówieniu wybranych systemów edukacji muzycznej w niektórych krajach Europy i świata w celu orientacji w ich różnorodności zarówno na polu organizacyjnym, jak i teleologicznym (rozdziały 5.1 i 5.2). Książkę zamyka kilka refleksji będących wskazówką do dalszych analiz teoretycznych i ewentualnych badań.

Refleksja końcowa

Trudność w formułowaniu zrębów teorii powszechnego kształcenia muzycznego wynika z rozproszenia, wycinkowości i różnorodności interpretacyjnej, a niekiedy również z niedoskonałości – ze względu na głoszenie poglądów niepopartych rzetelnymi wynikami badań – dotychczas powstałych prac poruszających tę problematykę. Oczywiście nie dotarłam do wszystkich, a wybór tych, które przestudiowałam, musiał być ograniczony. W toku dokonanych analiz i syntez wyłoniło się w tym opracowaniu dużo różnego rodzaju wątpliwości. Powinny one, moim zdaniem, stanowić źródło badań w przyszłości.

Najważniejszym, ale i najtrudniejszym problemem jest uchwycenie istoty relacji człowiek – muzyka. Na polu samej pedagogiki muzyki nie może on być rozwiązany. Potrzebne są prace interdyscyplinarne, projektowane i wykonywane przez zespoły badaczy różnych dyscyplin naukowych, a więc pedagogów i pedagogów muzyki, psychologów, muzykologów, estetyków, a także neurofizjologów oraz fizyków akustyków. Wyjaśnienie fenomenu oddziaływania muzyki na człowieka jest bowiem kluczowe dla rozwoju pedagogiki muzyki i nauk pokrewnych.

Jedną ze znaczących wątpliwości dotyczących stawianych tez w pedagogice muzyki to problem jej uwikłania we współczesną kulturę, której – jak sądzę – nie rozumiemy i za którą nie nadążamy wobec zmian mentalnych i światopoglądowych poszczególnych grup społecznych. Stanowi to ogromne pole do niezbędnych badań. Przybliżenie się do rozumienia działalności ludzi w tej sferze z pewnością pozwoli na wyjaśnienie zjawisk występujących także w kulturze muzycznej. Od strony edukacyjnej pojawiają się wątpliwości odnoszące się przede wszystkim do wykorzystywania kształcenia muzycznego we wspieraniu ogólnego rozwoju dzieci i młodzieży. To zagadnienie jest ciągle otwarte. Przyjmowane założenia o skuteczności edukacji muzycznej w tej sferze wymagają rzetelnych, szeroko zakrojonych badań. I nie chodzi tu o to, aby dotychczasowe wyniki zdeprecjonować, lecz o ich solidniejsze uprawomocnienie.

Innym aspektem prac dotyczących rozwijania tej subdyscypliny pedagogicznej jest konieczność podjęcia badań obejmujących duże grupy dzieci i młodzieży w poszukiwaniu ich rzeczywistych potrzeb związanych ze współczesną kulturą muzyczną. To pole badawcze zawiera wiele kwestii odnoszących się do kształcenia muzycznego, poczynając od konieczności wypracowania jego koncepcji, a kończąc na weryfikacji wszystkich dotychczasowych wyników, szczególnie w sytuacjach, gdy opracowana już problematyka stała się nieaktualna (np. nie można teraz analizować jakiegokolwiek procesu kształcenia muzycznego bez uwzględniania obecności mediów we współczesnej i przyszłej przestrzeni akustycznej) lub gdy badania zostały przeprowadzone niezbyt właściwymi procedurami metodologicznymi. Tu dostrzega się też słabą stronę pedagogiki muzyki, ponieważ rzadko podejmuje się badania zespołowe i rzadko obserwuje spory między uczonymi. Po pierwsze dlatego, że w naszym kraju niewiele osób zajmuje się tą problematyką, a po drugie – jak już wspomniałam w rozdziale 1.4 – muzycy profesjonaliści niechętnie podejmują się działalności badawczej.

Należy na koniec dodać, że pedagogika muzyki, poza zagadnieniami przedstawionymi w tej książce, obejmuje także odrębny obszar wiedzy dotyczący profesjonalnego kształcenia muzycznego, odbywającego się w systemie państwowego i prywatnego szkolnictwa artystycznego. Pomijając ten problem, mam nadzieję, że powstanie następna publikacja oparta na dotychczasowych pracach i aktualnych wynikach badań, a także uwzględniająca nowe, uwarunkowane kondycją współczesnej kultury, potrzeby tego systemu.

- Abel-Struth S., *Grundriss der Musikpädagogik*, Mainz 1985.
- Abel-Struth S., *Musikpädagogik als Sozialwissenschaft Musikpädagogische Aspekte* [w:] *Musik und Individuum, Vorträge der zehnten Bundesschulmusikwoche*, red. E. Kraus, München 1974.
- Ablewicz K., *Miejsce badań fenomenologicznych w badaniu sytuacji wychowawczych* [w:] *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*, red. D. Kubinowski, M. Nowak, Kraków 2006.
- Abrams D., *Social identity on a national scale: Optimal distinctiveness and young people's self-expression through musical preferences*, „Group Processes & Intergroup Relations” 2009, 12.
- Adelman C., *Kurt Lewin and the origins of action research*, „Educational Action Research” 1993, 1(1).
- Adorno T. *O społecznej sytuacji muzyki* [w:] *Szkoła frankfurcka. Kolegium Otryckie*, red. J. Łoziński, Warszawa 1985.
- Adorno T., *Sztuka i sztuki. Wybór esejów*, Warszawa 1990.
- Aktywność artystyczna i emocjonalność dzieci w wieku 4–12 lat*, red. W. A. Sacher, Kraków 2001.
- Applications of research in music behavior*, red. C. K. Madsen, C. A. Prickett, Alabama 2003.
- Bachmann M.-L., *Dalcroze Today, an education through and into music*, Oxford 1991.
- Bačuvčík R., *Vztah mladých lidí produktům hudebního průmyslu* [w:] *Music, integration, interpretation*, t. 12: *Musical culture and education international society*, red. J. Vereš, Nitra 2010.
- Bamberger J., *Cognitive issues in the development of musically gifted children* [w:] *Conceptions of giftedness*, red. R. J. Sternberg, J. E. Davidson, Cambridge 1986.
- Barčíková S., Ševčíková V., *Mobilní telefon jako „zrcadlo” poslechových preferencí dnešních středoškoláků* [w:] *Hudba. Integrácie. Interpretácie*, t. 12: *Hudobná kultúra a vzdelávanie v mediálnej spoločnosti*, red. J. Vereš, Nitra 2010.
- Barnes S. H., *A cross-section of research in music education*, Washington 1982.

- Barrett M. S., *Preparing the mind for musical creativity: Early music learning and engagement* [w:] *Musical creativity: Insights from music education research*, red. O. Odena, Farnham and Burlington, VT 2012.
- Bastian H. G., *Musik (erziehung) und ihre Wirkung. Eine Langzeitstudie an Berliner Grundschulen*, Mainz 2000.
- Becker H. S., *Art as collective action*, „American Sociological Review” 1974, 39(6).
- Becker H. S., *Art. Worlds*, Berkeley 1984.
- Bentley A., *Musical ability in children and its measurement*, London 1966.
- Bergmann K., *Zachęta do słuchania*, „Horyzonty Wychowania: wychowanie w świecie wartości i antywartości” 2004, 3(6).
- Białkowski A., *Muzyka, edukacja i dialektyki. E.R. Jorgensen wizja edukacji muzycznej w świecie globalnym* [w:] *Nowe trendy w edukacji muzycznej*, red. A. Białkowski, Lublin 2005.
- Białkowski A., Grusiewicz M., *Kompetencje muzyczne uczniów szkół podstawowych* [w:] *Sztuka wobec zakresów wolności człowieka liberalnego*, red. M. Zalewska-Pawlak, Łódź 2009.
- Białkowski A., Grusiewicz M., *Preferencje muzyczne uczniów szkół podstawowych i gimnazjów*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2009, nr 4.
- Białkowski A., Grusiewicz M., *Reforma szkolna i praktyka nauczania muzyki w opinii nauczycieli*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2010, nr 3.
- Białkowski B., Grusiewicz M., Michalak M., *Problemy i wyzwania edukacji muzycznej w Polsce* [w:] A. Białkowski, M. Grusiewicz, M. Michalak, *Edukacja muzyczna w Polsce. Diagnozy, debaty, aspiracje*, Warszawa 2010.
- Bieluga K., *Rozpoznawanie plastycznych i muzycznych zdolności dzieci przez nauczycieli – w świetle badań* [w:] *Edukacja estetyczna perspektywie przemian szkoły współczesnej*, red. A. Białkowski, Lublin 1997.
- Biliński M., *Kompetencje muzyczne nauczycieli wychowania przedszkolnego* [w:] *Nauczyciel w edukacji przedszkolnej*, red. E. Smak, Opole, 2006.
- Bis D., *Antropologiczne podstawy edukacji medialnej* [w:] *Antropologiczna pedagogika ogólna*, red. M. Nowak, P. Magier, I. Szewczak, Lublin 2010.
- Bissinger-Ćwierż U., *Emocje towarzyszące nauce gry na instrumencie a osiągnięcia artystyczne uczniów szkół muzycznych*, praca doktorska napisana pod kierunkiem W. A. Sacher, Olsztyn 2010.
- Błażejewski W., *Pedagogika porównawcza. Materiały pomocnicze dla studentów*, Rzeszów 2006.
- Bonna B., *Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia muzycznego według teorii E. E. Gordona* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2001.
- Bresler L., *Teacher knowledge in music education research*, „Council of Research in Music Education” 1993, 106.
- Brewer W. D., *Conceptions of effective teaching and role-identity development among preservice music educators*, „Bulletin of the Council for Research in Music Education” 2000, 184.
- Brożek A., *Principia musica. Logiczna analiza terminologii muzycznej*, Warszawa 2002.
- Brożek A., *Rozwój nauki a filozofia nowej muzyki*, „Semina Scientiarum” 2002, 1.
- Brzeziński J., *Metodologia badań psychologicznych*, Warszawa 1996.
- Brzozowska-Kuczkiewicz M., *Emil Jaques-Dalcroze i jego rytmika*, Warszawa 1991.

- Buchborn T., Burgrová K., *Koncerty pre deti a mládež v základných školách v Rakúsku a na Slovensku* [w:] *Koncerty pre deti a mládež*, red. T. Buchborn, K. Burgrová, Prešov 2007.
- Burlas L., *Teória hudobnej pedagogiky*, Prešov 1997.
- Burowska Z., *Wpływ kształcenia muzycznego na zachowanie się uczniów i na wyniki w nauce, osiągnięte przez nich w zakresie przedmiotów ogólnokształcących*, „Poradnik Muzyczny” 1977, nr 1.
- Burowska Z., *Wprowadzenie w kulturę muzyczną*, Warszawa 1991.
- Burowska Z., *Współczesne systemy wychowania muzycznego*, Warszawa 1976.
- Burowska Z., *Słuchanie i tworzenie muzyki w szkole*, Warszawa 1980.
- Burowska Z., Głowacka E., *Psychodydaktyka muzyczna. Zarys problematyki*, Kraków 1998.
- Burowska Z., Kurcz J., Wilk A., *Badania nad skutecznością metod wychowania muzycznego w szkolnictwie ogólnokształcącym* [w:] *Edukacja estetyczna w perspektywie przemian szkoły współczesnej*, red. A. Białkowski, Lublin 1997.
- Cackowska M., *Skuteczność nauczania początkowego w Polsce 1976–1990*, t. 3, Lublin 2001.
- Cain T., *Music teachers' action research and the development of big knowledge*, „International Journal of Music Education” 2010, 28(2).
- Cain T., *The characteristics of action research in music education*, „British Journal of Music Education” 2008, 25(3).
- Caine J., *The effects of music on the selected stress behaviors, weight, caloric and formula intake, and length of hospital stay of premature and low birth weight neonates in a newborn intensive care unit*, „Journal of Music Therapy” 1991, 28.
- Callaghan J., *Grounded Theory Methodology in Music Education Research* [w:] *Community of researchers: Proceedings of the XXIIInd Annual Conference*, red. J. Southcott, Melbourne 2002.
- Callo Ch., *Modele wychowania* [w:] *Pedagogika. Podstawy nauk o wychowaniu*, red. B. Śliwerski, Gdańsk 2006.
- Campbell D., *The Mozart effect: Tapping the power of music to heal the body, strengthen the mind and unlock the creative spirit*, New York 1997.
- Chaciński J., *Muzyka w procesie kształtowania postawy wielo- i międzykulturowej* [w:] *Współczesne oblicza edukacji muzycznej*, red. R. Gozdecka, M. Grusiewicz, Lublin 2008.
- Chaciński J., *Piosenkarska działalność młodzieży w sporze o wartości w edukacji muzycznej* [w:] *Nowe trendy w edukacji muzycznej*, red. A. Białkowski, Lublin 2005.
- Chan A. S., Ho Y. C., Cheung M. C., *Music training improves verbal memory*, „Nature” 1998, 369.
- Chapin A. i in., *Dynamic emotional and neural responses to music depend on performance expression and listener experience*, „PLoS One” 2010, December.
- Cheek J. M., Smith L. R., *Music training and mathematics achievement of ninth graders*, „Adolescence” 1999, 34.
- Chin Ch. S., *The development of absolute pitch: A theory concerning the roles of music training at an early developmental age and individual cognitive style*, „Psychology of Music” 2003, 31(2).
- Chmurzyńska M., *Podobieństwa i różnice w sytuacji zawodowej nauczycieli muzyki w Wielkiej Brytanii i w Polsce* [w:] *Psychologia rozwoju muzycznego a kształcenie nauczycieli*, red. B. Kamińska, Warszawa 2007.

- Chomczyńska-Miliszkievicz M., *Psychohigieniczne funkcje przedmiotów artystycznych* [w:] *Edukacja estetyczna w perspektywie przemian szkoły współczesnej*, red. A. Białkowski, Lublin 1997.
- Ciesielski R., *Nauczyciel muzyki w systemie powszechnej edukacji – konteksty profesji. Refleksja nie całkiem subiektywna* [w:] *Psychologia rozwoju muzycznego a kształcenie nauczycieli*, red. B. Kamińska, Warszawa 2007.
- Ciesielski R., *Ślepy zaułek powszechnej edukacji muzycznej* [w:] *Edukacja muzyczna w Polsce. Diagnozy, debaty, aspiracje*, red. A. Białkowski, M. Grusiewicz, M. Michalak, Warszawa 2010.
- Coleman S. N., *A children's symphony*, New York 1931.
- Coleman S. N., *Creative music for children*, New York 1922.
- Collinson D., *Pięćdziesięciu wielkich filozofów*, Poznań 1997.
- Colwell R., *Handbook of research on music teaching and learning*, New York 1992.
- Corrigall K. A., Trainor L. J., *Musical enculturation in preschool children: Acquisition of key and harmonic*, „Music Perception” 2010, 2(28).
- Crawford R., *A mixed-method approach to research methodology: Fitting strategy to subject to achieve authentic practice* [w:] *Proceedings of the XXXth Annual Conference: Innovation and tradition: Music education research*, red. J. Southcott, Melbourne 2008.
- Ćwikliński A., *O rozwój emocjonalno-wolocjonalnych aspektów edukacji* [w:] *Dydaktyka ogólna. Wyzwania a rzeczywistość*, red. K. Denek, F. Bereźnicki, J. Świrko-Pilipowicz, Szczecin 2001.
- Czech A., *Sprzedawcy wiatru. Muzykanci i ich muzyka*, Warszawa 2008.
- Czerkies M., *Edukacja przedszkolna w Szwecji* [w:] *Edukacja w świecie współczesnym*, red. R. Leppert, Kraków 2000.
- Dadak-Kozicka J. K., *Antropologiczna perspektywa wiedzy o muzyce i jej znaczenie dla kształcenia muzycznego*, „Zeszyty Naukowe”, Warszawa 1982.
- Dadak-Kozicka J. K., *O trzech odmianach antropologii muzyki* [w:] *Muzyka w kontekście kultury*, red. M. Janicka-Słysz, T. Malecka, K. Sz wajgier, Kraków 2001.
- Dadak-Kozicka J. K., *Pionowy wymiar antropologii muzyki*, „Muzyka” 1999, 2.
- Dadak-Kozicka J. K., *Śpiewajże mi jako umiesz: muzykowanie w szkole według koncepcji Kodály'a*, Warszawa 1992.
- Dalhaus C., *Estetyka muzyki*, Warszawa 2007.
- Danel-Bohrzyk H., *Muzyka we wszechstronnym wychowaniu dziecka* [w:] *Muzyka w edukacji i wychowaniu*, red. H. Danel-Bohrzyk, przy współudziale J. Uchyły-Zroski, Katowice 1999.
- Danel-Bohrzyk H., Gruchel P., Gruchel M., Sikora J., *Jak słuchać muzyki w klasach 1-3*, Katowice 1996.
- Daniel L., *Přinos olomouckého experimentu hudební výchově*, „Acta Universitatis Polackianae Olomucensis, Musica II”, Praha 1987.
- Dankowska J., *O uczuciu niepokoju metafizycznego w estetyce Stanisława Witkiewicza*, „Kwartalnik ISME” 1994, nr 3.
- Dankowska J., *Miejsce muzyki w filozofii Fryderyka Nietzschego*, „Estetyka i Krytyka” 2000, nr 1(1).
- Dauber H., *Podstawy pedagogiki humanistycznej: zintegrowane układy między terapią i polityką*, Kraków 2001.
- Daugherty J. F., *Why music matters: The cognitive personalism of Reimer and Elliott*, „Australian Journal of Music Education” 1996, 1.
- Dewey J., *Art as experience*, New York 1934.

- Domańska-Maćkowiak K., *Chór jako środowisko wychowania do kultury* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji muzycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryń-czuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2002.
- Dorfmüller J., *Ein Naturtalent gleichermaßen für Bewegung wie für Musik*, „Orff-Schulwerk Informationen” 1984, 33.
- Douglas S., Willats P., *The relationship between musical ability and literacy skills*, „Journal of Research in Reading” 1994, 17(2).
- Doxey C., Wright Ch., *An exploratory study of children's music ability*, „Early Childhood Research Quarterly” 1990, 5(3).
- Dudzikowa M., *Badania nad młodzieżą*, „Edukacja” 1999, nr 4.
- Dudzikowa M., *Mit o szkole jako miejscu „wszechstronnego rozwoju” ucznia. Eseje etnopedagogiczne*, Kraków 2001.
- Dyląg J., *Kształcenie nauczycieli muzyki w akademiach muzycznych w świetle planów i programów nauczania (I)*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 1999, nr 3.
- Dyląg J., *Kształtowanie umiejętności dydaktycznych studentów w zakresie nauczania muzyki w klasach I-III*, praca doktorska napisana pod kierunkiem J. Szymkat, Kraków 1992.
- Dylematy metodologiczne pedagogiki*, red. T. Lewowicki, Warszawa – Cieszyn 1995.
- Dyrda B., *Edukacyjne wpieranie uczniów zdolnych. Studium społeczno-pedagogiczne*, Warszawa 2012.
- Dziemidok B., *Tożsamość narodowa a sztuka i nowe media w epoce globalizacji*, „Kultura i Społeczeństwo” 2001, nr 2.
- Elliott J., *Music matters: A new philosophy of music education*, New York 1995.
- Embree L., *Analiza refleksyjna. Wprowadzenie do badań fenomenologicznych*, przeł. A. Łagodzka, Warszawa 2006.
- Encyklopedia muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, część A-B, Kraków 1979.
- Encyklopedia muzyki*, red. A. Chodkowski, Warszawa 1995.
- Erwin J., Edwards K., Kerchner J., Knight J., *Prelude to music education*, New Jersey 2002.
- Ferenc K., *Istota edukacji kulturalnej. Szczególny sens edukacji artystycznej*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2009, nr 3.
- Ferenc K., *Konteksty edukacji kulturalnej. Społeczne interesy i indywidualne wybory*, Zielona Góra 2003.
- Filipiak G., *Perspektywy socjologicznych badań muzyki*, Poznań 1997.
- Fiske H. E., *Badania eksperymentalne* [w:] *Zarys metodyki badań naukowych w pedagogice muzycznej*, red. A. Kemp, Zielona Góra 1997.
- Forgeard M. i in., *Practicing a musical instrument in childhood is associated with enhanced verbal ability and nonverbal reasoning*, „PLoS One” 2008, 3(10).
- Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Poznań 2001.
- Frazee J., *Orff Schulwerk today – nurturing musical expression and understanding*, New York 2007.
- Frołowicz E., *Aktywny uczeń w świecie muzyki. Propozycje dla nauczycieli*, Gdańsk 2008.
- Frydryczak B., *Estetyki oporu*, Zielona Góra 1995.
- Fubini E., *Historia estetyki muzycznej*, Kraków 2002.
- Furnham A., Bradley A., *Music while you work: The differential distraction of background music on the cognitive test performance of introverts and extroverts*, „Applied Cognitive Psychology” 1997, 11(5).

- Fyk J., *Musical determinants of melodic contour recognition: Evidence from experimental studies of preschoolers* „Bulletin of the Council for Research in Music Education” 1995 nr 127.
- Fyk J., *Pedagogiczne i społeczne aspekty rozwoju dziecka w świetle metody Shini-chi Suzuki* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2001.
- Gall M. D., Gall J. P., Jacobsen D. R., Bullock T. L., *Tools for learning: A guide to teaching study skills*, Virginia 1990.
- Gardner H., *The arts and human development*, New York 1973.
- Gates T. J., *Introduction: Grounding music education in changing time* [w:] *Music education for changing times: Guiding visions for practice*, red. Th. A. Regelski, J. Terry Gates, London – New York 2009.
- Gifford E. F., *Why is pre-service training in music for general primary teachers so unsuccessful?* „Queensland Researcher” 1993, 9(3).
- Gniewkowski W., *Gimnastyka rytmiczna*, „Życie Szkoły” 1987, nr 11.
- Gnitecki J., *Metodologiczne problemy pedagogiki prakseologicznej*, Zielona Góra 1996.
- Gnitecki J., *Wstęp do ogólnej metodologii badań w naukach pedagogicznych. Status metodologiczny nauk pedagogicznych*, t. 1, Poznań 2006.
- Godlewski G., *Animacja i antropologia*, „Wychowanie Muzyczne” 2011, nr 2.
- Goldberg L. R., *Language and individual differences: The search for universals in personality lexicons* [w:] *Review of personality and social psychology*, t. 2, red. L. Wheeler, Beverly Hills 1981.
- Goldberg L. R., *The structure of phenotypic personality traits*, „American Psychologist” 1993, 48(1).
- Gordon E. E., *Sekwencje uczenia się w muzyce. Umiejętności, zawartość, motywy*, Bydgoszcz 1997.
- Gordon E. E., *Umuzycznianie niemowląt i małych dzieci*, Kraków 1997.
- Gordon E. E., Woods D. G., *Zanurz się w program nauczania muzyki. Działania w kolejności uczenia się*, *Podręcznik dla nauczycieli*, Bydgoszcz 1999.
- Goriszowski W., *Muzyka jako kształtowanie postaw* [w:] *Muzyka w edukacji i wychowaniu*, red. H. Danel-Bohrzyk, przy współudziale J. Uchyły-Zroski, Katowice 1999.
- Górniewicz J., *Kategorie pedagogiczne. Tolerancja, twórczość, wyobraźnia*, Olsztyn 2001.
- Gozdecka R., *Profesjonalizm nauczycieli muzyki w kontekście tradycyjnych i nowoczesnych metod nauczania* [w:] *Współczesne oblicza edukacji muzycznej*, red. R. Gozdecka, M. Grusiewicz, Lublin 2008.
- Grajpel A., *Powszechne narodowe wychowanie muzyczne – zarys koncepcji* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2002.
- Gray C., Della Sala S., *The Mozart effect: it's time to face the music* [w:] *Tall tales about the mind and brain: Separating fact from fiction*, red. S. Della Sala, Oxford 2007.
- Grazian D., *Opportunities for ethnography in the sociology of music*, „Poetics” 2004, 32.
- Green L., *How Popular musicians learn: A way ahead for music education*, London and New York 2001.

- Green L., *Research in the sociology of music education: Some introductory concepts*, „Music Education Research” 1999, 1(2).
- Grobler A., *Metodologia nauk*, Kraków 2006.
- Gruberne-Bernacka B., *Rytmika w edukacji wczesnoszkolnej*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2008, nr 4.
- Gruhn W., *Jak się uczyć muzyki. O teorii muzycznego uczenia się*, „Kwartalnik ISME” 1991, nr 3.
- Grusiewicz M., *Przygotowanie zawodowe nauczycieli muzyki w ocenie własnej a rezultaty ich pracy*, praca doktorska WSPS, Warszawa 1999 (maszynopis).
- Grusiewicz M., *Uwagi nauczycieli muzyki szkół podstawowych dotyczące swojej pracy*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 1998, nr 3.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E., *Dziecięca matematyka*, Warszawa 1997.
- Guczalski K., *O niejęzykowym charakterze muzyki* [w:] *Filozofia muzyki. Studia*, red. K. Guczalski, Kraków 2003.
- Guczalski K., *Wprowadzenie* [w:] *Filozofia muzyki. Studia*, red. K. Guczalski, Kraków 2003.
- Guczalski K., *Znaczenie muzyki. Znaczenia w muzyce*, Kraków 2002.
- Guminska O. O., *Z historii wychowania muzycznego w szkołach Ukrainy (zarys)* [w:] *Dziecko w kulturze europejskiej*, red. M. Knapik, W. A. Sacher, Katowice 2005.
- Gutek G. L., *Filozoficzne i ideologiczne podstawy edukacji*, Gdańsk 2003.
- Gwizdalanka D., *Wpływ mediów na powstawanie, istnienie i odbiór muzyki oraz na sposób uczenia się jej*, „Wychowanie Muzyczne” 2012, nr 3.
- Hallam S., *The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people*, „International Journal of Music Education” 2010, 28(3).
- Hallam S., Lamont A., *Mapping music education research in the UK*, „Psychology of Music” 2004, 32(3).
- Hallam S., Price J., *Can the use of background music improve the behavior and academic performance of children with emotional and behavioral difficulties*, „British Journal of Special Education” 1998, 25(2).
- Hanna-Pladdy B., MacKay A., *The relation between instrumental musical activity and cognitive aging*, „Neuropsychology” 2011, 25(3).
- Hargreaves D. J., *The developmental psychology of music*, London 1986.
- Harrington A., *Art and social theory: Sociological arguments in aesthetics*, Cambridge 2004.
- Harrison S. D., *Identities of music teachers in Australia* [w:] *Proceedings of the XXVth Annual Conference*, Australian Association for Research in Music Education, Australian 2004.
- Hassler M., *Approaching musicianship from a neurobiological point of view* [w:] *Człowiek – muzyka – psychologia*, red. W. Jankowski, B. Kamińska, A. Miśkiewicz, Warszawa 2000.
- Hawkes N., *Foetus has an ear for music at 20 weeks*, „The London Times” 1998, March 30.
- Hejnicka-Bezwińska T., *Antropologiczny punkt widzenia a poszukiwanie pedagogicznego sensu edukacji w społecznym dyskursie o edukacji* [w:] *Antropologiczna pedagogika ogólna*, red. M. Nowak, P. Magier, I. Szewczak, Lublin 2010.
- Hejnicka-Bezwińska T., *Pedagogika ogólna*, Warszawa 2008.
- Hentschke L., Martínez I., *Mapping music education research in Brazil and Argentina: The British impact*, „Psychology of Music” 2004, 32.

- Hermann E., *Shinichi Suzuki: The man and his philosophy*, Miami, FL 1981.
- Hoffman-Lipska E., Żychowska T., *Kształcenie muzyczne nauczycieli w ramach studiów uniwersyteckich*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 1996, nr 2.
- Hoffman-Lipska E., Żychowska T., *Próba diagnozy powszechnego wychowania muzycznego w szkołach podstawowych* [w:] *Edukacja estetyczna w perspektywie przemian szkoły współczesnej*, red. A. Białkowski, Lublin 1997.
- Hofstee W. K. B., de Raad B., Goldberg L.R., *Integration of the big five and circumplex approaches to trait structure*, „Journal of Personality and Social Psychology” 1992, 63.
- Holgersen S-E., *Mening og deltagelse – iakttagelse af 1-5 årige børns deltagelse i musikundervisning*, doctoral dissertation, København 2002.
- Horbulewicz J., Janczewski Z., *Gdański System Badania Zdolności Muzycznych*, Warszawa 1966.
- Hossack D., *Canadian folk music and materials in Orff-Schulwerk*, „BC Music Educator” 1979, 22.
- Howe M. A., *Are there early childhood signs of musical ability?*, „Psychology of Music” 1995, 23(2).
- Huber G., *Welchen Beitrag leistet die Musikerziehung für die Psychohygiene, Diplomarbeit im Fach Pädagogik*, Wien 1998.
- Ignyś-Kozakiewicz K., *Terapeutyczne aspekty wykorzystania fletu w profilaktyce i terapii muzycznej* [w:] *W kręgu edukacji artystycznej i terapii*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Głogów 2006.
- Imberty M., *Music, linguistics and cognition* [w:] *Music and the mind*, red. I. Deliege, J. Davidson, Oxford 2011.
- Jakościowe orientacje w badaniach pedagogicznych. Studia i materiały*, red. D. Urbaniak-Zajac, J. Piekarski, Łódź 2001.
- Jakóbczak A., *Co to jest muzyka elementarna*, „Polskie Towarzystwo Carla Orffa” 1995, nr 2.
- Jakóbczak-Drażek K., *Życie i twórczość Carla Orffa*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2008, nr 3.
- Jakubowska E., *Emil Jaques-Dalcroze (1865-1950)*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2008, nr 4.
- Jakubowski W., *Edukacja w świecie kultury popularnej*, Kraków 2006.
- Jankowski J., *Kodaly’owska idea szkół śpiewających jako zagadnienie ogólnego kształcenia i wychowania*, „Kwartalnik ISME” 1997, nr 4.
- Jankowski J., *Pięć tez przeciw deprecjacji muzyki w szkole* [w:] *Edukacja muzyczna w Polsce, diagnozy, debaty, aspiracje*, red. A. Białkowski, Warszawa 2010.
- Jankowski W., *Czy pedagogika muzyki istnieje?*, „Wychowanie Muzyczne” 2012, nr 3.
- Jankowski W., *Edukacja muzyczna w perspektywie porównawczej* [w:] *Edukacja muzyczna. Tożsamość i praktyka*, red. A. Białkowski, Lublin 2006.
- Jankowski W., *Pedagogika muzyki* [w:] *Encyklopedia muzyczna*, red. A. Chodkowski, Warszawa 1995.
- Jankowski W., *Polskie szkolnictwo muzyczne. Geneza i ewolucja systemu*, Warszawa 2002.
- Jaques-Dalcroze E., *Méthode Jaques-Dalcroze: pour le développement de l’instinct rythmique du sens auditif et du sentiment tonal: en 5 parties, 8 volumes*, Jobin 1906.
- Jarosz E., *Wybrane obszary diagnozowania pedagogicznego*, Katowice 2001.

- Jarzębska A., *O znaczeniu muzyki w świetle refleksji estetycznej Igora Strawińskiego* [w:] *Filozofia muzyki. Studia*, red. K. Guczalski, Kraków 2003.
- Jarzębska A., *Spór o piękno muzyki. Wprowadzenie do kultury muzycznej XX wieku*, Wrocław 2004.
- Jaworska A., *Osiągnięcia uczniów klas I-III w zakresie przedmiotu muzyka* [w:] *Edukacja estetyczna w perspektywie przemian szkoły współczesnej*, red. A. Białkowski, Lublin 1997.
- Jaworska A., *Skuteczność wychowania muzycznego* [w:] *Skuteczność nauczania początkowego w Polsce 1976–1990*, t. 3, red. M. Cackowska, Lublin 1991.
- Jaworska-Witkowska M., Witkowski L., *Pedagogika filozoficzna: relacje między pedagogiką, filozofią i humanistyką a edukacją, kulturą i życiem społecznym* [w:] *Pedagogika*, t. 4: *Subdyscypliny i dziedziny wiedzy o edukacji*, red. B. Śliwerski, Gdańsk 2010.
- Jemielnik J., *Edukacja szkolna bez muzyki?*, „Edukacja i Dialog” 2000, nr 1.
- Jørgensen H., *Mapping music education research in Scandinavia*, „Psychology of Music” 2004, 32.
- Juszczyk P. W., Krumhansl C. L., *Infants' perception of phrase structure in music*, „Psychological Science” 1990, 1(1).
- Juszczyk S., *Badania ilościowe w naukach społecznych. Szkice metodologiczne*, Katowice 2005.
- Juszczyk S., *Dziecko i media. Szanse czy zagrożenia ekspresji dziecięcej?* [w:] *Sztuka i ekspresja dziecka – w poszukiwaniu sensu tworzenia*, red. K. Krason, Katowice 2003.
- Jutrzyzna E., *Niektóre aspekty terapii przez sztukę osób niewidomych i upośledzonych umysłowo* [w:] *Sztuka w kontekście oddziaływania na człowieka*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2006.
- Kaczmarkiewicz M., *Nauka a kultura muzyczna w badaniach z zakresu wychowania muzycznego* [w:] *Z teorii i praktyki wychowania muzycznego*, red. H. Danel-Bobrzyk, Katowice 1997.
- Kaczmarkiewicz M., *Zainteresowania muzyczne młodzieży w okresie przemian edukacyjnych*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2004, nr 5.
- Kaczor A., *Edukacja kulturalna wobec aksjologicznych wyzwań społeczności* [w:] *Wartości i antywartości w kontekście przeobrażeń kultury współczesnej. Studia etyczne i estetyczne*, t. 5, red. T. Szkołut, Lublin 1999.
- Kalarus A., *Wpływ muzyki na niektóre nie muzyczne zdolności dzieci w wieku wczesnoszkolnym* [w:] *Obszary badań naukowych w edukacji artystycznej*, red. W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2007.
- Kamińska B., *Miejsce muzyki w życiu młodzieży* [w:] *Psychologiczne podstawy kształcenia muzycznego*, red. M. Manturzevska, Warszawa 1999.
- Kamińska B., *Upodobania muzyczne – problemy i wyniki badań* [w:] *Bliżej muzyki, bliżej człowiekowi*, red. A. Białkowski, B. Smoleńska-Zielińska, Lublin 2002.
- Kamińska B., *Zastosowanie koncepcji Kodaly'a w świetle wyników badań* [w:] *Zoltan Kodaly i jego pedagogika muzyczna*, red. M. Jankowska, W. Jankowski, Warszawa 1990.
- Kamińska B., *Z badań nad wpływem metody Kodaly'a na rozwój ogólny dzieci i młodzieży*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2003, nr 2.
- Kamińska B., Kotarska H., *Średnia Miara Słuchu Muzycznego. Podręcznik do testu E. E. Gordona*, Warszawa 2000.

- Kamińska B., Manturzevska M., *Określenie przesłanek psychologicznych i socjologicznych postaw i oczekiwań młodzieży w odniesieniu do muzyki w szkole* [w:] *Kształcenie nauczycieli muzyki. Stan obecny i perspektywy*, red. J. Kurcz, Kraków 1999.
- Kargul J., „*Pedagogika czy nauki o edukacji*” jako przedmiot nauczania w systemie akademickiego kształcenia nauczycieli [w:] *Pedagogika w systemie akademickiego kształcenia nauczycieli*, red. R. Parzęcki, Bydgoszcz 1999.
- Kataryńczuk-Mania L., *Aktywność wokalna dzieci przedszkolnych. Pilotażowy rekonesans diagnostyczny* [w:] *Wybrane problemy badań naukowych w zakresie edukacji artystycznej*, red. W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2010.
- Kataryńczuk-Mania L., *Muzyczne uroczystości jako forma kulturowego aktywizowania dzieci w wieku przedszkolnym w opinii nauczycieli* [w:] *Edukacja – kultura – media. Wybrane aspekty pedagogiki kultury, muzyki i mediów*, red. W. A. Sacher, A. Wąsiński, Bielsko-Biała 2008.
- Kataryńczuk-Mania L., *Nauczyciel edukacji muzycznej we współczesnej rzeczywistości kulturalnej*, Zielona Góra 2010.
- Kataryńczuk-Mania L., *Wychowawcze aspekty zajęć umuzykalniających w przedszkolu*, Zielona Góra 2009.
- Kawecki I., *Metoda etnograficzna w badaniach edukacyjnych*, Łódź 1994.
- Kemp A., *Strategie badań* [w:] *Zarys metodyki badań naukowych w pedagogice muzycznej*, red. A. Kemp, Zielona Góra 1997.
- Kennedy S., *Roots entwined. Orff Schulwerk and the German modern dance*, „The Orff Echo” 1999, 2.
- Kiejzik L., Sapeńko R., *Filozofia w schematach pojęciowych dla laików i nie tylko*, cz. 1, Toruń 2002.
- Kierył M., *Elementy profilaktyki muzycznej*, Warszawa 1996.
- Kisiel M., *Dziecięce przeżywanie, doświadczanie i poznawanie muzyki w szkole* [w:] *Odkrywanie – wyjaśnianie rzeczywistości. Perspektywa artystyczna i edukacyjna*, red. K. Krasoń, M. Łączyk, Katowice 2009.
- Kisiel M., *Edukacyjne inspiracje dziecięcego przeżywania, doświadczania i poznawania muzyki*, Dąbrowa Górnicza 2008.
- Kisiel M., *Media w edukacji muzycznej uczniów szkoły podstawowej. Szanse i zagrożenia* [w:] *Nowe trendy w edukacji muzycznej*, red. A. Białkowski, Lublin 2005.
- Kisiel M., *Muzyka w zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej. Studium metodyczno-badawcze*, Katowice 2005.
- Kisiel M., *Pedagogiczno-dydaktyczne aspekty wykorzystania muzyki w stymulacji rozwoju dziecka*, Dąbrowa Górnicza 2007.
- Klebaniuk J., *Podporządkowanie się w kontekście kultury i edukacji* [w:] *Kultura i edukacja (kontrowersje i konteksty)*, red. W. Jakubowski, Kraków 2008.
- Klimas-Kuchtowa E., *Jeszcze słowo o miejscu muzyki w życiu młodzieży*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2004, nr 5.
- Klimas-Kuchtowa E., „*Muzyka łagodzi obyczaje*” – eksperyment szwajcarskich pedagogów, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 1995, nr 4.
- Klimas-Kuchtowa E., *Uczenie się języka – uczenie się muzyki*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2004, nr 3.
- Klimas-Kuchtowa E., *Znaczenie wzorców akulturacyjnych dla odbioru muzyki* [w:] *Z teorii i praktyki wychowania muzycznego*, red. H. Danel-Bohrzyk, Katowice 1997.

- Koelsch S., Kasper E., Sammler D., Schulze K., Gunter T., Friederici A. D., *Music, language and meaning: Brain signatures of semantic processing*, „Nature Neuroscience” 2004, 7.
- Kofin E., *Analiza prac magisterskich na Wydziale Wychowania Muzycznego (Edukacji muzycznej)* AM we Wrocławiu. Referat wygłoszony na Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej nt. *Edukacyjna i artystyczna rola Wydziału Wychowania Muzycznego w 50-letniej działalności Akademii Muzycznej we Wrocławiu*, 27-28 listopad 1998, Wrocław, Akademia Muzyczna im. K. Lipińskiego.
- Kołodziejski M., *Koncepcja Edwina E. Gordona w powszechnej edukacji muzycznej*, Płock 2008.
- Konarczak-Stachowiak A., *Przygotowanie nauczycieli edukacji zintegrowanej do prowadzenia zajęć muzycznych – w świetle przeprowadzonych badań* [w:] *Wybrane problemy badań naukowych z zakresu edukacji artystycznej*, red. W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2010.
- Konaszkiewicz Z., *Standardy edukacji muzycznej koniecznością naszych czasów*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2009, nr 3.
- Konaszkiewicz Z., *Szkice z pedagogiki muzycznej*, Warszawa 2002.
- Konaszkiewicz Z., *Wychowanie muzyczne a wychowanie człowieka integralnego*, „Wychowanie Muzyczne” 2011, nr 4.
- Konecki K., *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Warszawa 2000.
- Koops L. H., Taggart C. C., *Learning through play: Extending an early childhood music education approach to undergraduate and graduate music education*, „Journal of Music Teacher Education” 2011, 20(2).
- Kostrzewska H., *Analogia i muzyka. Z filozoficznych zagadnień muzyki*, Poznań 2001.
- Kowalska-Kantyka M., *Nauczyciel w obliczu przemian społecznych* [w:] *Niedoceniane obszary edukacji. Rzecz o nauczycielu*, red. A. Stankowski, Katowice 2005.
- Krasoń K., *Music, movement activities and intersemiotic play in early education* [w:] *Spiel und Spielzeug in der Gegenwart. Play and Toys Today. Conference Proceedings*, red. E. Schmuck, F. Bottcher, A. Schubert, Universitat Erfurt, ICCP, Thuringer Institut für Akademische Weiterbildung e. Verlag 2001.
- Krasoń K., *Ruch w przestrzeni. Kinestetyczne wspieranie rozwoju (analiza przypadku dziecka zahamowanego psychoruchowo)* [w:] *Sztuka w życiu i edukacji osób niepełnosprawnych. Wybrane zagadnienia*, red. E. Jutrzyzna, Warszawa 2003.
- Krasoń K., Mazepa-Domagala B., *Wizualizacja kinestetyczna i plastyczna w arteterapii, a zatem o mocy wyobraźni* [w:] *Sztuka i ekspresja dziecka. W poszukiwaniu sensu tworzenia*, red. K. Krasoń, Katowice 2003.
- Krasoń K., Szafraniec G., *Dwa światy. Ruch dyrektywny i niedyrektywny jako wizualizacja – odkrywanie – poznawanie*, Kraków 2002.
- Krawczyk M., *O prymacie sztuki nad filozofią*, „Kultura i Historia” 2010, nr 18.
- Krüger H. H., Pfaff N., *Metody badań pedagogicznych* [w:] *Pedagogika*, t. 2: *Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych*, red. B. Śliwerski, Gdańsk 2006.
- Krukow P., *Muzyka i mózg*, „Muzyka21” 2003, nr 9.

- Krušínská M., *Kontext hudobno-pedagogický* [w:] *Psychológia hudby. Nielen pre hudobníkov. Od hľadania vzťahu k hudbe k umeleckému majstrovstvu*, red. P. Krbaťa i in., Bratislava 2008.
- Kugler M., *Körperarbeit und Tanz in der Güntherschule*, „Orff-Schulwerk Informationen” 1989, 43.
- Kupisiewicz C., *Projekty reform edukacyjnych w Polsce*, Warszawa 2006.
- Kurcz J., *Znaczenie twórczości muzycznej uczniów w przygotowaniu do percepcji muzyki*, praca doktorska, Kraków 1978.
- Kwiatkowski K., *Pedagogika koncertowa – co to takiego?*, „Ruch Muzyczny” 2010, nr 15.
- Kwiecińska-Zdrenka M., *Badacz w działaniu – opisywać czy zrozumieć, czy też zmieniać zastaną rzeczywistość?*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, „Sociologia Wychowania” 2000, Vol. XIV, z. 339.
- Lamont A., *Short and long-term musical preferences: What makes a favourite piece of music?*, „Psychology of Music” 2010, 38(2).
- Lamont A., Bertrand D., Cross I., Deliège I., *Musical pitch cognition in development effect of training and education* [w:] *Proceedings of the International Conference on Music Perception and Cognition*, red. B. Pennycook, E. Costa-Gioni, Montreal 1996.
- LeBlanc A., *Effect of maturation/aging on music listening preference: A review of the literature*, Paper presented to the Ninth National Symposium on Research in Music Behavior, Cannon Beach Oregon 1991, March 7–9.
- Levitin D., *This is your brain on music: The science of a human obsession*, London 2008.
- Lewandowska K., *Rozwój zdolności muzycznych u dzieci w wieku szkolnym*, Warszawa 1978.
- Lindsay P. H., Norman D. A., *Procesy przetwarzania informacji u człowieka. Wprowadzenie do psychologii*, Warszawa 1984.
- Lipska E., Przychodzińska M., *Muzyka w nauczaniu początkowym. Metodyka*, Warszawa 1991.
- Litak S., *Historia wychowania*, t. 1, *Do Wielkiej Rewolucji Francuskiej*, Kraków 2005.
- Lorenz A., *Metafizyka muzyki Schopenhauera a muzyka Beethovena* [w:] *Filozofia muzyki. Studia*, red. K. Gućzalski, Kraków 2003.
- Lozanov G., *Suggestology and outlines of suggestopedy*, New York 1878.
- Ławrowska R., *Miejsce współczesnej Scholi Cantorum w powszechnej edukacji muzycznej dzieci i młodzieży* [w:] *Sacrum – sztuka – wychowywanie*, red. W. A. Sacher, Kraków 2006.
- Ławrowska R., *Model kompetencji zawodowych nauczyciela muzyki w szkolnictwie ogólnokształcącym* [w:] *Muzyka w edukacji i wychowaniu*, red. H. Danel-Boćrzyk przy współudziale J. Uchyły-Zroski, Katowice 1999.
- Ławrowska R., *Rytm, muzyka, taniec w edukacji*, Kraków 2005.
- Ławrowska R., *Uczeń i nauczyciel w edukacji muzycznej*, Kraków 2003.
- Ławrowska R., Sacher W. A., *Wychowanie muzyczne*, hasło [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. VII, red. E. Różycka, Warszawa 2008.
- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2000.
- Łukaszewski W., *Motywacja w najważniejszych systemach teoretycznych* [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki. Psychologia ogólna*, t. 2, red. J. Strelau, Gdańsk 2000.

- Mackiewicz W., *Filozofia współczesna w zarysie*, Warszawa 1996.
- Majchert E., Pielasińska W., *Wybrane instytucje i działania upowszechniające kulturę* [w:] *Wychowanie estetyczne młodego pokolenia*, red. I. Wojnar, W. Pielasińska, Warszawa 1990.
- Malewski M., *Metody ilościowe i jakościowe w badaniach nad edukacją*, „Kultura i Edukacja” 1997, nr 1–2.
- Malicka M., *Twórczość jako kategoria pedagogiczna* [w:] *Świat człowieka, świat sztuki*, red. J. M. Śnieciński, Warszawa 1996.
- Manturzevska M., *Przebieg życia muzyka w świetle badań biograficznych* [w:] *Wybrane Zagadnienia psychologii muzyki*, red. M. Manturzevska, H. Kotarska, Warszawa 1990.
- Manturzevska M., *Zdolności, kompetencje i postawy muzyczne naszej młodzieży w świetle wyników badań* [w:] *Psychologiczne podstawy kształcenia muzycznego*, red. M. Manturzevska, M. Chmurzyńska, Warszawa 1999.
- Manturzevska M., Kamińska B., *Rozwój muzyczny człowieka* [w:] *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*, red. M. Manturzevska, H. Kotarska, Warszawa 1990.
- Manturzevska M., Kotarska H., Miklaszewski L., Miklaszewski K., *Zdolności, uzdolnienie i talent muzyczny* [w:] *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*, red. M. Manturzevska, H. Kotarska, Warszawa 1990.
- Marciniak I., *Miejsce edukacji muzycznej w systemie szkolnym Norwegii* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2002.
- Marciniak I., *Terapia muzyką w nadzwyczajnym nauczaniu – uczeniu się* [w:] *Terapia sztuką w edukacji*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2004.
- Marciniak M., *Uwagi na temat empatii w procesie edukacji muzycznej* [w:] *Nowe trendy w edukacji muzycznej*, red. A. Białkowski, Lublin 2005.
- Martin F., *Quelques reflexions sur la rythmique Jaques-Dalcroze*, „Le Rythme”, Genewa 1968.
- Matuszak L., *Muzyka w wychowaniu estetycznym – problem współczesnej edukacji* [w:] *Muzyka w edukacji i wychowaniu*, red. H. Danel-Bohrzyk przy współud. J. Uchyły-Zroski, Katowice 1999.
- Mazepa-Domagała B., *Upodobania obrazowe dzieci w wieku przedczytelniczym w zakresie ilustracji książkowej*, Katowice 2011.
- Męczkowska A., *Fenomenografia jako podejście badawcze w obszarze studiów edukacyjnych*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2003, nr 3.
- Merriam A. P., *The anthropology of music*, Chicago 1964.
- Metera A., *Muzyka – konflikt przekonań i reakcji* [w:] *Nowe trendy w edukacji muzycznej*, red. A. Białkowski, Lublin 2005.
- Metodologia badań jakościowych*, red. N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, t. 1, Warszawa 2010.
- Meyer L., *Emocja i znaczenie w muzyce*, Warszawa 1977.
- Miąso J., *Homo mediens – antropologicznym wyzwaniem dla pedagogiki* [w:] *Antropologiczna pedagogika ogólna*, red. M. Nowak, P. Magier, I. Szewczak, Lublin 2010.
- Michalak B., *Bibliografia prac związanych z koncepcją edukacji muzycznej Orffa*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2008, nr 3.

- Michalak B., *Recepcja systemu Orffa w Polsce*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2008, nr 3.
- Michalak M., *Edukacja muzyczna na miarę współczesności?*, „Edukacja Muzyczna” 2005, vol. 1, nr 1.
- Michalak M., *Muzyka rockowa w świadomości i edukacji młodzieży gimnazjalnej*, praca doktorska napisana pod kierunkiem M. Suświłło, UW-M, Olsztyn 2009.
- Michalak M., *Rock w życiu współczesnej młodzieży – implikacje dla edukacji muzycznej (raport z badań pilotażowych)* [w:] *Obszary badań naukowych w edukacji artystycznej*, red. W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2007.
- Mietzel G., *Psychologia kształcenia* [w:] *Pedagogika, pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych*, t. 2., red. B. Śliwerski, Gdańsk 2006.
- Mika B., *Krytyczny koneser czy naiwny konsument? Śląska publiczność muzyczna u końca XX wieku*, Katowice 2000.
- Milerski B., *Pedagogika kultury* [w:] *Pedagogika. Subdyscypliny i dziedziny wiedzy o edukacji*, t. 4, red. B. Śliwerski, Gdańsk 2010.
- Miles M. B., Huberman A. M., *Analiza danych jakościowych*, Białystok 2000.
- Miodoński L., *Muzyka i absolut. O wartości muzyki i idealizmie niemieckim* [w:] *Filozofia muzyki. Studia*, red. K. Guczalski, Kraków 2003.
- Misiak T., *Platon – Arystoteles: dwie wersje tezy o wychowawczej funkcji muzyki w społeczeństwie*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 1988, styczeń/luty.
- Misiak T., *Muzyka jako wspólnota: kulturowe wzory odbioru muzyki w europejskiej kulturze muzycznej XX wieku*, Warszawa 1990.
- Misiewicz E., *Rola rodziny w rozwoju zainteresowań muzycznych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 1996, nr 4.
- Miśka M., *Wpływ koncertów szkolnych na jakość percepcji muzycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym* [w:] *Z teorii i praktyki wychowania muzycznego*, red. H. Danel-Bohrzyk, Katowice 1997.
- Monko-Ejdenberg T., *Matematyka uczy logicznego myślenia, a muzyka – wszystkiego innego*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2009, nr 4.
- Murzyn A., *Johann Friedrich Herbart i jego miejsce w pokantowskiej myśli idealistycznej*, Kraków 2004.
- Murzyn A., *Muzyka rockowa: w stronę nałogu czy twórczego napięcia?* [w:] *Dziecko w świecie muzyki*, red. B. Dymara, Kraków 2000.
- Nęcka E., *Procesy uwagi* [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2, red. J. Strelau, Gdańsk 2000.
- Nęcka E., *Twórczość* [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2, red. J. Strelau, Gdańsk 2000.
- Nietzsche F., *Niewczesne rozważania*, z serii „Wielkie Dzieła Filozoficzne”, Kraków 2002.
- Nosal C. S., *Psychologia decyzji kadrowych*, Kraków 1997.
- Nosal C. S., *Psychologiczne modele umysłu*, Warszawa 1990.
- Nowak B., *Sytuacja nauczycieli muzyki w okresie przemian edukacyjnych* [w:] *Problemy współczesnej edukacji muzycznej*, red. V. Przerembska, Łódź 2000.
- Nowak M., Magier P., Szewczyk I., *Wprowadzenie* [w:] *Antropologiczna pedagogika ogólna*, red. M. Nowak, P. Magier, I. Szewczyk, Lublin 2010.
- Nowak M., *Wychowawcze wartości sztuki sakralnej* [w:] *Sacrum – sztuka – wychowywanie*, red. W. A. Sacher, Kraków 2006.

- Nyderek A., *Czynniki warunkujące skuteczność pracy pedagogicznej nauczyciela wychowania muzycznego*, Bydgoszcz 1988.
- Olsson B., *A Classic updated: A review essay*, „International Journal of Education & the Arts” 2007, 8, 1, January 10.
- Oniszczenko W., *Kwestionariusz temperamentu EAS Arnolda H. Bussa i Roberta Plomina. Wersje dla dorosłych i dla dzieci. Adaptacja polska. Podręcznik*, Warszawa 1997.
- Orff C., *Das Schulwerk – Ruckblick und Ausblick*, „Orff-Institut, Jahrbuch”, Mainz 1963.
- Orff C., Keetman G., *Musik für Kinder*, Mainz 1950.
- Orientacje w metodologii badań pedagogicznych*, red. S. Palka, Kraków 1998.
- Packalén E., *Music, emotions, and truth*, „Philosophy of Music Education Review” 2008, 16(1).
- Painter F., *Kim są wybitni? Charakterystyka, identyfikacja, kształcenie*, Warszawa 1993.
- Palka S., *Biegunowość i komplementarność badań pedagogicznych*, „Edukacja” 2005, nr 3.
- Palka S., *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*, Gdańsk 2004.
- Parkita E., *Zastosowanie technologii informacyjnej w rozwijaniu zainteresowań muzycznych dzieci i młodzieży* [w:] *Nowe trendy w edukacji muzycznej*, red. A. Białkowski, Lublin 2005.
- Patel A. D., *Music, language, and the brain*, New York 2008.
- Pater K., *Muzyka i jej formy aktywności a preferencje nauczycieli w nauczaniu zintegrowanym* [w:] *Edukacyjne inspiracje dziecięcego przeżywania, doświadczania i poznawania muzyki*, red. M. Kisiel, Dąbrowa Górnicza 2008.
- Pavlová V., *Hudební preference žáků a perspektivy jejich využití v učebním procesu* [w:] *Kontexty hudební pedagogiky II*, red. P. Bělohávková, S. Pecháček, Praha 2008.
- Peretz I., *Towards a neurobiology of musical emotions* [w:] *Handbook of music and emotion: Theory, research, applications*, red. P. Juslin, J. Sloboda, New York 2010.
- Peterson R. A., *Problems in comparative research: The example of omnivorousness*, „Poetics” 2005, 33.
- Petlák E., *K teórii a praxi diferencovaného vyučovania* [w:] *Diferenciácia vyučovania a súvislosti*, red. E. Petlák i in., Nitra 2004.
- Phillips K. H., *Exploring research in music education and music therapy*, New York 2008.
- Pielasińska W., *Rola świadomości w procesach edukacji kulturowej* [w:] *Edukacja kulturalna i aktywność artystyczna*, red. D. Jankowski, Poznań 1996.
- Pielasińska W., Wojnar I., *Wstęp* [w:] *Wychowanie estetyczne młodego pokolenia*, red. I. Wojnar, W. Pielasińska, Warszawa 1990.
- Pierwsze w Polsce klasy śpiewające*, red. W. Jankowski, Warszawa 1991 (seria: „Pedagogika Muzyczna Zoltána Kodálya. Materiały źródłowe i opracowania”, t. 3).
- Pietras A., *Przejawy pozytywnych emocji w toku zajęć umuzykalniających dzieci czteroletnich*, praca magisterska napisana pod kierunkiem W. A. Sacher, Katowice 2001.

- Pikała A., *Dokształcanie, doskonalenie zawodowe nauczycieli powszechnego wychowania estetycznego w kontekście potrzeb i uwarunkowań społeczno-kulturalnych*, Łódź 2008.
- Pinker S., *How the mind works*, New York 1997.
- Piotrowski P., *Subkultury młodzieżowe. Aspekty psychospołeczne*, Warszawa 2003.
- Piro J. M., Ortiz C., *The effect of piano lessons on the vocabulary and verbal sequencing skills of primary grade students*, „Journal Psychology of Music” 2009, March.
- Pituła B., *Stale cechy osobowości nauczyciela determinantami jakości jego pracy zawodowej*, Bydgoszcz 2010.
- Platon, *Timajos*, Warszawa 1986.
- Pleń-Weberowa Z., Skołyszewski F., *Program lekcji słuchania muzyki*, Kraków 1949.
- Podręcznik do kierowania edukacją muzyczną małego dziecka według teorii uczenia się muzyki Edwina E. Gordona*, red. J. Gawryłkiewicz, M. Gawryłkiewicz, Kraków 2010.
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów*, Warszawa 1999.
- Pogorzelski H., *Motywacja do uczestnictwa w chórach [w:] Nowe trendy w edukacji muzycznej*, red. A. Białkowski, Lublin 2005.
- Polipniak P., *Czy muzyka ma charakter uniwersalny? [w:] Filozofia muzyki. Studia*, red. K. Guczalski, Kraków 2003.
- Price H. E., *Mapping music education research in the USA: A response to the UK „Psychology of Music”* 2004, 32(3).
- Průcha J., *Pedagogika porównawcza. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2004.
- Przybylski T., *Z dziejów nauczania muzyki w Krakowie. Od Średniowiecza do czasów współczesnych*, Kraków 1994.
- Przychodzińska M., *Edukacja muzyczna dziś. Idee – pytania – niepokoje*, „Edukacja Muzyczna” 2005, 1(1).
- Przychodzińska M., *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – współczesność*, Warszawa 1979.
- Przychodzińska M., *Powszechne wychowanie muzyczne 1960–1990. Między koncepcją a realizacją* (1), „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2011, nr 3.
- Przychodzińska M., *Słuchanie muzyki w klasach 1–3*, Warszawa 1990.
- Przychodzińska M., *Wychowanie muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju*, Warszawa 1979.
- Przychodzińska M., *Wychowanie muzyczne w Polsce współczesnej [w:] Wychowanie estetyczne młodego pokolenia. Polska koncepcja i doświadczenia*, red. I. Wojnar, W. Pielasińska, Warszawa 1990.
- Przychodzińska-Kaciczak M., *Muzyka i wychowanie*, Warszawa 1979.
- Pugh A., Pugh L., *Music in early years*, London – New York 1998.
- Pyda-Grajpel A., *Nauczyciele czy uzurpatorzy? O przygotowaniu zawodowym osób prowadzących wychowanie muzyczne w szkołach ogólnokształcących [w:] Psychologia rozwoju muzycznego a kształcenie nauczycieli*, red. B. Kamińska, Warszawa 2007.
- Pyda-Grajpel A., *Znaczenie Emila Jaques-Dalcroze’a dla reformy tańca na przełomie XIX i XX wieku*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2008, nr 4.

- Rakowski A., *Powszechna edukacja muzyczna – historia narodowego niepowodzenia* [w:] *Edukacja muzyczna w Polsce. Diagnozy, debaty, aspiracje*, red. A. Białkowski, M. Grusiewicz, M. Michalak, Warszawa 2010.
- Rauscher F. H., Shaw G. L., Ky K. N., *Music and spatial task performance*, „Nature” 1993, 14.
- Rauscher F.H. i in., *Listening to Mozart enhances spatial – temporal reasoning: Toward a neurophysiological basis*, „Neuroscience Letters” 1995, 185.
- Read H., *Wychowanie przez sztukę*, Warszawa 1976.
- Rejniak Z., Kaja P., *Szkoła marzeń*, Kielce 2008.
- Reimer B., *A philosophy of music education, advancing the vision*, Englewood Cliffs, NJ 2002.
- Rogalski E., *Miejsce muzyki w życiu młodzieży na tle innych zainteresowań kulturalnych* [w:] *Powszechna edukacja muzyczna a wyzwania współczesności*, red. A. Białkowski, Lublin 2000.
- Rubacha K., *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa 2008.
- Rudziński W., *Lekcje słuchania muzyki*, Kraków 1947.
- Rudziński W., *Z dziejów nauczania słuchania muzyki* [w:] *Blżej muzyki, blżej człowieka*, red. A. Białkowski, B. Smoleńska-Zielińska, Lublin 2002.
- Rudziński W., *O muzyce przy głośniku. Nauka słuchania muzyki*, Kraków 1975.
- Sacher W. A., *Aksjologiczny chaos medialnej akulturacji muzycznej dzieci i młodzieży* [w:] *Oświata w otoczeniu burzliwym*, red. H. Rusek, A. Górniok-Naglik, J. Oleksy, Katowice 2008.
- Sacher W. A., *Czynniki warunkujące nabywanie umiejętności muzycznych uczniów klas I szkoły podstawowej*, niepublikowana praca doktorska, napisana pod kierunkiem H. Moroza, Katowice 1996.
- Sacher W. A., *Diagnozowanie przez nauczycieli zdolności muzycznych uczniów szkół ogólnokształcących, a możliwość różnicowania procesu kształcenia muzycznego* [w:] *Psychologia rozwoju muzycznego a kształcenie nauczycieli*, red. B. Kamińska, Warszawa 2007.
- Sacher W. A., *Emocjonalność* [w:] *Aktywność artystyczna i emocjonalność dzieci w wieku 4–12 lat*, red. W. A. Sacher, Kraków 2001.
- Sacher W. A., *Emocjonalny aspekt dziecięcej edukacji muzycznej* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji muzycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2002.
- Sacher W. A., *Funkcje edukacji muzycznej w profilaktyce zaburzeń rozwojowych dzieci (zarys problematyki)* [w:] *Sztuka jako wsparcie rozwoju*, red. W. A. Sacher, M. Knapik, Bielsko-Biała 2007.
- Sacher W. A., *Koncerty muzyki artystycznej – implikacje dla procesu akulturacji muzycznej dzieci i młodzieży* [w:] *Estetyczny wymiar edukacji*, red. J. Szulakowska-Kulawik, Bytom 2007.
- Sacher W. A., *Krańce chaosu koncepcyjnego w kształceniu nauczycieli muzyki*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2006, nr 3.
- Sacher W. A., *Medialne upowszechnianie kultury muzycznej wśród dzieci i młodzieży – stymulacja jej rozwoju czy umasowienie?* [w:] *Edukacja artystyczna a rzeczywistość medialna*, red. R. Ławrowska, B. Muchacka, Kraków 2009.
- Sacher W. A., *Metodologia badań* [w:] *Zdolności muzyczne dzieci w wieku 5–13 lat w opinii nauczycieli a wyniki badań testowych*, red. W. A. Sacher, Mysłowice 2004.

- Sacher W. A., *Miejsce edukacji kulturalnej i artystycznej w procesie wychowywania dzieci* [w:] *Rzeczywistość edukacyjna i kulturowa w sytuacji zmiany społecznej*, red. S. Juszczyk, M. Kisiel (wydanie CD), Katowice 2010.
- Sacher W. A., *Musical culture sources for early education teachers* [w:] *Quality and efficiency of teaching in learning society*, red. D. Komlenovic, D. Malinic, S. Gasic-Pavisc, Belgrade 2009.
- Sacher W. A., *Muzyczna ekspresja twórcza a emocjonalność uczniów szkoły muzycznej* [w:] *Dylematy edukacji artystycznej. Edukacja artystyczna a potencjał twórczy człowieka*, t. 2, red. W. Limont, K. Nielek-Zawadzka, Kraków 2006.
- Sacher W. A., *Muzyka współczesna – implikacje akulturacyjne i edukacyjne* [w:] *Kultura współczesna a wychowanie człowieka*, red. D. Kubinowski, Lublin 2006.
- Sacher W. A., *Percepcja muzyki a rozwój ogólny i muzyczny dziecka* [w:] *W kręgu edukacji artystycznej i terapii*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Głogów 2006.
- Sacher W. A., *Relacja dziecko – muzyka jako podstawowy problem badań pedagogiki muzyki* [w:] *Badania naukowe nad edukacją artystyczną i kulturową*, red. W. A. Sacher, A. Weiner, Bielsko-Biała 2011.
- Sacher W. A., *Słuchanie muzyki a kształtowanie emocjonalności dzieci*, Katowice 2004.
- Sacher W. A., *Słuchanie muzyki jako forma ekspresji muzycznej dzieci* [w:] *Sztuka i ekspresja dziecka – w poszukiwaniu sensu tworzenia*, red. K. Krasoń, Katowice 2003.
- Sacher W. A., *Słuchanie muzyki w kształceniu uwagi dzieci* [w:] *Wybrane problemy wczesnej edukacji artystycznej*, red. E. Szatan, Gdańsk 2007.
- Sacher W. A., *Specyfika badań naukowych w obszarze pedagogiki muzyki – konsekwencje metodologiczne i metodyczne* [w:] W. A. Sacher, B. Raszke, G. Enzinger, *Edukacja muzyczna. Od teorii do praktyki*, Nowy Sącz 2009.
- Sacher W. A., *Uczestnictwo w koncertach muzyki artystycznej w kształceniu niektórych dyspozycji umysłowych dzieci* [w:] *Kultura – aktywność artystyczna dziecka*, red. B. Muchacka, R. Ławrowska, Kraków 2008.
- Sacher W. A., *Uwarunkowania zdrowotne nauki śpiewu w kl. I–III w aspekcie przygotowania nauczycieli* [w:] *Skuteczność kształcenia nauczycieli klas początkowych*, red. H. Moroz, Katowice 1993.
- Sacher W. A., *Wczesnoszkolna edukacja muzyczna*, Kraków 1997.
- Sacher W. A., *Ślady emocjonalne dziecięcej edukacji muzycznej w pamięci biograficznej uczniów* [w:] *Edukacyjny aspekt uczestnictwa w kulturze muzycznej*, red. M. Knapik, W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2007.
- Sacher W. A., *Słuchanie muzyki i aktywność artystyczna dzieci*, Kraków 1999.
- Sacher W. A., *Słuchanie muzyki klasycznej a kształtowanie emocjonalności dzieci* [w:] *Sztuka w edukacji i terapii*, red. M. Knapik, W. A. Sacher, Kraków 2004.
- Sacher W. A., *Szanse rozwoju dzieci uzdolnionych muzycznie we współczesnej rzeczywistości edukacyjnej* [w:] *Edukacja „głębszego poziomu” w dialogu i perspektywie*, red. A. Karpińska, Białystok 2005.
- Sacher W. A., *Uczestnictwo w koncertach muzyki artystycznej w kształceniu niektórych dyspozycji umysłowych dzieci* [w:] *Kultura – aktywność artystyczna dziecka*, red. B. Muchacka, R. Ławrowska, Kraków 2008.
- Sacher W. A., *Uzdolnienia muzyczne a emocjonalność dzieci w wieku przedszkolnym* [w:] *Dziecko i sztuka. Recepcja – edukacja – wsparcie – terapia*, red. M. Knapik przy współpracy K. Krasoń, Katowice 2003.

- Sacher W. A., *Vzory mediálnej kultúry v spontánnej detskej hudobnej tvorbe (Patterns of media culture in spontaneous children's music creativity)* [w:] *Music, integration, interpretation*, t. 12: *Musical culture and education international society*, red. J. Vereš, Nitra 2010.
- Sacher W. A., *Zmiany pobudzania emocjonalnego w toku słuchania muzyki instrumentalnej*, Raport z badań skalą poziomowo-czasową, „Kwartalnik ISME” 2000, nr 1.
- Sacher W. A., *Źródła kultury muzycznej studentów pedagogiki* [w:] *Edukacja – kultura – media. Wybrane aspekty pedagogiki kultury, muzyki i mediów*, red. W. A. Sacher, A. Wąsiński, Bielsko-Biała 2008.
- Sacher W. A., *Źródła trudności metodologicznych w pedagogice muzyki* [w:] *Obszary badań w edukacji artystycznej*, red. W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2007.
- Sacher W. A., Pituła B., *Edukacja muzyczna na Słowacji w otoczeniu ogólnego systemu kształcenia*, Bielsko-Biała 2010.
- Saffray I., *Edukacja muzyczna we Francji* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2001.
- Schlaug G., Altenmüller E., Thaut M., *Music listening and music making in the treatment of neurological disorders and impairments*, „Music Perception” 2010, 5.
- Schlaug G., Jäncke L., Huang Y., Staiger J. F., Steinmetz H., *Increased corpus callosum size in musicians*, „Neuropsychologia” 1995, 33.
- Schmidt Ch. P., *Relations among motivation, performance achievement, and music experience variables in secondary instrumental music students*, „Journal of Research in Music Education” 2005, 53(2).
- Scott G. J., *Perspectives on practice: A pragmatic comparison of the praxial philosophies of David Elliott and Thomas Regelski*, „Philosophy of Music Education Review” 2003, 11(1), Spring.
- Selfhout M. H. W. i in., *The role of music preferences in early adolescents' friendship formation and stability*, „Journal of Adolescence” 2009, 32(1).
- Shetler D. J., *The inquiry into prenatal musical experience: A report of the eastman project 1980–1987* [w:] *Music and child development*, red. F. Wilson, F. Roehmann, St. Louis, Missouri 1990.
- Shuter-Dyson R., Gabriel C., *Psychologia uzdolnienia muzycznego*, Warszawa 1987.
- Sillamy N., *Słownik psychologii*, Warszawa 1989.
- Simutis L. J., James L. Mursell, *An Annotated Bibliography*, „Journal of Research in Music Education” 1968, Fall, 16.
- Sloboda J. A., *Emotion, functionality and the everyday experience of music: Where does music education fit?*, „Music Education Research” 2001, 3(2).
- Sloboda J. A., *Music – where cognition and emotion meet*, „The Psychologist” 1999, 12(9).
- Sloboda J. A. i in., *An exceptional musical memory*, „Music Perception” 1985, 3.
- Sloboda J. A., O'Neil S. A., *Emotion in everyday listening to music* [w:] *Music and emotions: Theory and research*, red. P. N. Juslin, J. A. Sloboda, New York 2001.
- Sławiec-Domagała D., *Poziom zainteresowań i preferencji muzycznych młodzieży jako wynik uczestnictwa w pozaszkolnej kulturze muzycznej – raport z badań* [w:] *Edukacja estetyczna w perspektywie przemian szkoły współczesnej*, red. A. Białkowski, Lublin 1997.

- Sławiec-Domagała D., *Rytmika E. J. Dalcroze'a metodą wychowania przez sztukę „Nauczanie Początkowe”* 1989/1990, nr 2.
- Smith K.C. i in., *Figural and metric understanding of rhythm*, „Psychology of Music” 1992 22.
- Smoczyńska-Nachtman U., *Muzyka dla dzieci – muzykowanie według koncepcji C. Orffa*, Warszawa 1990.
- Smoleńska-Zielińska B., *Przeżycie estetyczne muzyki*, Warszawa 1991.
- Smolińska-Theiss B., *Badanie przez działanie w pedagogice społecznej*, „Kultura i Społeczeństwo” 1990, nr 1.
- Smółka T., *Inwazja decybeli, czyli muzyka rockowa i okolice*, Tychy 2003.
- Sobol E., *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1996.
- Sobolewska M., *Przejawy pozytywnych emocji podczas zajęć muzycznych u dzieci pięcioletnich*, Praca magisterska napisana pod kierunkiem W. A. Sacher, UŚ, Katowice 2001.
- Southcott J., *A music education pioneer – Dr. Satis Naronna Barton Coleman*, „British Journal of Music Education” 1990, 7(2).
- Spychiger M., *Musik und außermusikalische Lerninhalte* [w:] *Musikpsychologie. Ein Handbuch*, red. H. Bruhn, R. Oerter, H. Rösing, Reinbek 1997.
- Staines R., *Transfer revisited: re-evaluating the non-musical potential of learning and listening to music. An overview of selected literature*, „British Journal of Music Education” 1999, 16(2).
- Standardy edukacji muzycznej*, red. A. Białkowski, W. A. Sacher, Warszawa 2010.
- Stasińska K., *Adaptacja metod Z. Kodály'a i C. Orffa w podręczniku „120 lekcji muzyki”* [w:] *Innowacje pedagogiczne w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Zielona Góra 2000,
- Stasińska K., *Instrumentarium Orffa w szkole*, Warszawa 1996.
- Stelle K. M. i in., *The mystery of the Mozart effect: Failure to replicate*, „Psychological Science” 1999, 10.
- Strelau J., Jurkowski A., Putkiewicz Z., *Podstawy psychologii dla nauczycieli*, Warszawa 1975.
- Strelau J., *Osobowość jako zespół cech* [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2: *Psychologia ogólna*, red. J. Strelau, Gdańsk 2000.
- Strzałecki A., Furmański J., *Temperamentalny i osobowościowy wymiar percepcji muzyki* [w:] *Człowiek – muzyka – psychologia*, red. W. Jankowski, B. Kamińska, A. Miśkiewicz, Warszawa 2000.
- Such J., Szczęśniak M., *Filozofia nauki*, Poznań 2006.
- Suchodolski B., *Współczesne problemy wychowania estetycznego*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1959, nr 9.
- Suchodolski B., *Wychowanie mimo wszystko*, Warszawa 1990.
- Suchodolski B., *Pedagogika* [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1993.
- Sudak B., *Matematyczna koncepcja muzyki*, Zielona Góra 1992.
- Susan B., *The musical mind*, „The American School Board Journal” 1997, 1.
- Suświłło M., *Analiza porównawcza wczesnej edukacji muzycznej w Polsce, Anglii i Niemczech* [w:] *Profil kształcenia nauczycieli muzyki dla potrzeb szkoły ogólnokształcącej*, red. E. Rogalski, Bydgoszcz 1997.
- Suświłło M., *Badania jakościowe w edukacji muzycznej. Opowieść o muzyce w klasach początkowych* [w:] *Wybrane problemy badań naukowych z zakresu edukacji artystycznej*, red. W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2010.

- Suświłło M., *Psychopedagogiczne uwarunkowania wczesnej edukacji muzycznej*, Olsztyn 2000.
- Suświłło M., *Teoria rozwoju muzycznego Keitha Swanwicka* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2001.
- Suświłło M., *Wczesna edukacja muzyczna – w poszukiwaniu nowej koncepcji* [w:] *Wybrane problemy wczesnej edukacji artystycznej*, red. E. Szatan, Gdańsk 2007.
- Suthers L., *Concerts for children*, „Australian Journal of Early Childhood” 2008, 33, 1.
- Suzuki S., *Karmieni miłością. Podstawy kształcenia talentu*, Warszawa 2010.
- Swanwick K., Tillman J., *The sequence of musical development*, „British Journal of Music Education” 1986, 3.
- Szczotka M., *Komputerowe wspomaganie procesu nauczania muzyki dzieci w wieku przedszkolnym*, niepublikowana praca doktorska napisana pod kierunkiem W. A. Sacher, Uniwersytet Śląski, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Katowice 2011.
- Szkołnictwo muzyczne* [w:] *Encyklopedia muzyki*, red. A. Chodkowski, Warszawa 1995.
- Szmidt K. J., *Pedagogika twórczości*, Gdańsk 2007.
- Szmidt K. J., *Szkice do pedagogiki twórczości*, Kraków 2001.
- Szórádová E., *Dejiny hudby I. (Starovek, Stredovek, Renesancia)*, Nitra 2002.
- Sztobryn S., *Historia wychowania* [w:] *Pedagogika*, t. 1: *Podstawy nauk o wychowaniu*, red. B. Śliwerski, Gdańsk 2006.
- Szuman S., Lissa Z., *Jak słuchać muzyki?*, Warszawa 1948.
- Szuścik U., *Muzyka i obraz plastyczny* [w:] *Dziecko w świecie muzyki*, red. B. Dymara, Kraków 2000.
- Szwajgier K., *Muzyczne reprezentacje idei filozoficznych. Trzy przybliżenia* [w:] *Filozofia muzyki. Studia*, red. K. Guczalski, Kraków 2003.
- Szwarcman D., *Głuche ucho* [w:] *Edukacja muzyczna w Polsce. Diagnozy, debaty, aspiracje*, red. A. Białkowski, M. Grusiewicz, M. Michalak, Warszawa 2010.
- Śliwa M., *Krajobrazy współczesnej kultury – w poszukiwaniu utraconego słuchacza „Wychowanie Muzyczne”* 2011, nr 4.
- Śliwerski B., *Wprowadzenie do pedagogiki* [w:] *Pedagogika*, t. 1: *Podstawy nauk o wychowaniu*, red. B. Śliwerski, Gdańsk 2006.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, t. 1, Warszawa 1995.
- Tematyka prac magisterskich Wydziału Edukacji Muzycznej 1961–2001*, oprac. D. Solecka, Warszawa 2001.
- Tęcza B., *Postawa twórcza a percepcja ekspresji emocjonalnej w muzyce*, Lublin 2007.
- The selected writings of Zoltán Kodály*, oprac. F. Baonis, London 1974.
- Thomas W., *Musica Poetica. Gestalt und Funktion des Orff-Schulwerks*, Tutzing 1977.
- Thompson W. F., Schellenberg E. G., Husain G., *Arousal, mood, and the Mozart effect*, „Psychological Science” 2001, 12.
- Thorndike E. L., Woodworth R. S., *The influence of improvement in one mental function upon the efficiency of other functions*, „Psychological Review” 1991, 8.
- Tierney A. T., Bergeson-Dana T. R., Pisoni D. B., *Effects of early musical experience on auditory sequence memory*, „Empir Musicol Rev.” 2008, 3(4).

- Tomaszewski M., *Momenty autobiograficzne i autorefleksyjne dzieła muzycznego* [w:] *Filozofia muzyki. Studia*, red. K. Gućzalski, Kraków 2003.
- Uchyła-Zroski J., *Kształcenie głosu u dzieci przedszkolnych i młodszoszkolnych – dylematy pedagogiczno-wykonawcze* [w:] *W kręgu edukacji artystycznej i terapii*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Głogów 2006.
- Uchyła-Zroski J., *Muzyka i muzykowanie* [w:] *Dziecko w świecie sztuki*, red. B. Dymara, Kraków 2000.
- Uchyła-Zroski J., *Promuzyczne zachowania młodzieży w okresie dorastania i ich uwarunkowania*, Katowice 1999.
- Ustawa z dn. 19 marca 2009 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw.
- Vanderspar E., *Principles and guidelines for teaching eurhythmics*, London 1984.
- Váňova H., *Szkoły podstawowe z rozszerzonym programem nauczania wychowania muzycznego w Republice Czeskiej*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2010, nr 5.
- Váňová H., Skopal J., *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*, Praha 2002.
- Vereš J., *Médiá, kultúra, vzdelávanie – priestor interdisciplinárne preniky* [w:] *Hudba. Integrácie. Interpretácie*, t. 11: *Mediálne a komunikačné aspekty hudby*, red. J. Vereš, Nitra 2008.
- Waluga A., *Adaptacja koncepcji muzyczno-edukacyjnej Zoltána Kodály’a do polskich warunków nauczania muzyki na podstawie podręcznika „Rozśpiewana szkoła”* [w:] *Innowacje pedagogiczne w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Zielona Góra 2000.
- Waluga A., *Skuteczność nauczania śpiewu dwugłosowego w klasach I-III według założeń koncepcji Kodály’a*, niepublikowana praca doktorska, napisana pod kierunkiem W. Jankowskiego, Warszawa 1990.
- Wąsalanka H., *Jak słuchać muzyki?*, Kraków 1960.
- Wasiukiewicz J., *Nauczanie muzyki w szkołach waldorfskich*, „Edukacja i Dialog” 2007, nr 1.
- Weinberger M. N., *Music and the brain*, „Scientific American” 2004, 291(5).
- Weiner A., *Adekwatność przygotowania studentów i nauczycieli do założeń modelowych kształcenia muzycznego dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, praca doktorska napisana pod kierunkiem Z. Ludkiewicz, Warszawa 2000.
- Weiner A., *Kompetencje muzyczne dzieci w młodszym wieku szkolnym. Determinanty, zależności, perspektywy rozwoju*, Lublin 2010.
- Weiner, A., *Przygotowanie absolwentów pedagogiki wczesnoszkolnej do realizacji edukacji muzycznej* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2002.
- Weiner A., *Test muzycznych umiejętności percepcyjnych. Podręcznik*, Lublin 2007.
- Welch G., *Early childhood musical development*, „Research Studies in Music Education” 1998, 11(1).
- Wieloch A., *Kształcenie głosu uczniów pierwszych klas gimnazjalnych w procesie lekcyjnym i jego uwarunkowania* [w:] *Muzyka środkiem wychowania młodych*, red. J. Lacha, Z. Nawrocka, M. Popielińska, Bydgoszcz 2001.
- Wieloch A., *Śpiew podstawową formą kształcenia artystycznego dzieci i młodzieży w powszechnej szkole* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2001.

- Wieman M., *Rytmika – wychowanie przez sztukę dla muzyki*, „Kwartalnik ISME” 1989, nr 3/4.
- Wierszyłowski J., *Specyfika pedagogiki muzycznej*, Warszawa 1977.
- Wiggins J. H., *The nature of shared musical understanding and its role in empowering independent musical thinking*, „Bulletin of the Council for Research in Music Education” 1999/2000, 143.
- Wilkoszewska J., *Estetyczna przygoda sztuki*, „Horyzonty Wychowania” 3/2004, nr 5.
- Witkowski L., *Ambiwalencja w kulturze jako wyzwanie dla pedagogiki* [w:] L. Witkowski, *Między pedagogiką, filozofią i kulturą. Studia, eseje, szkice*, t. 3, Warszawa 2007.
- Wojnar I., *Podstawowe problemy wychowania estetycznego (teoria i praktyka)* [w:] *Wychowanie estetyczne młodego pokolenia. Polska koncepcja i doświadczenia*, red. I Wojnar, W. Pielasińska, Warszawa 1990.
- Wojnar I., *Edukacja kulturalna* [w:] *Współczesne dylematy upowszechniania kultury*, red. J. Gajda, Lublin 1991.
- Wojnar I., *Estetyczne inspiracje ogólnego kształcenia nauczycieli* [w:] *Blżej muzyki, blżej człowieka*, red. A. Białkowski, B. Smoleńska-Zielińska, Lublin 2002.
- Wojnar I., *Humanistyczne intencje edukacji*, Warszawa 2000.
- Wojteczek K., *Czy twórczości można nauczyć?*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2008, nr 4.
- Wollman L., *Muzyka wczesnego dzieciństwa a przygotowanie zawodowe nauczyciela* [w:] *Wartości w muzyce. Studium monograficzne*, t. 1, red. J. Uchyla-Zroski, Katowice 2008.
- Wollman-Mazurkiewicz L., *Muzyka relaksacyjna w edukacji* [w:] *Dziecko w świecie muzyki*, red. B. Dymara, Kraków 2000.
- Wróbel A., *Antropologiczne konteksty intencjonalności wychowania* [w:] *Antropologiczna pedagogika ogólna*, red. M. Nowak, P. Magier, I. Szewczak, Lublin 2010.
- Wysocka E., *Czy jesteśmy „skazani na twórczość”? Psychologia transgresyjna jako podstawa działalności wychowawczej wspomagającej autokreację młodego pokolenia* [w:] *Transgresyjna istota kreacji*, red. K. Krasoń, M. Kleszcz, A. Wąsiński, Bielsko-Biała – Katowice 2010.
- Wysocka E., *Doświadczenie życia w młodości – problemy, kryzysy i strategie ich rozwiązywania*, Katowice 2009.
- Wysocki S., *Lekcje słuchania muzyki (audycje muzyczne w szkole ogólnokształcącej)*, Warszawa 1927.
- Zielińska-Kostyło H., Kostyło P., *W poszukiwaniu utraconej intuicji. Henri Bergson w rozmowie z nauczycielami i uczniami* [w:] H. Bergson, *Wykłady o wychowaniu*, Warszawa 2004.
- Zimbardo Ph. G., *Psychologia i życie*, Warszawa 1999.
- Zimny M., *Metodologia badań społecznych. Wprowadzenie*, Częstochowa 2000.
- Zwolińska E. A., *Znaczenie ruchu w teorii i koncepcji E. E. Gordona (z wykładów prof. E. E. Gordona w Polsce)*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2004, nr 3.
- Zwolińska E., *Koncepcja rozwoju audiacji w polskiej edukacji* [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Zielona Góra 2001.
- Zwolińska E., *Skuteczność zapamiętywania tekstów poetyckich w formie wierszy i piosenek*, Bydgoszcz 1997.

- Zwolińska E., *Wpływ muzyki na zapamiętywanie tekstów poetyckich* [w:] *Muzyka w edukacji i wychowaniu*, red. H. Danel-Bohrzyk, przy współudziale J. Uchyły-Zroski, Katowice 1999.
- Zwolińska E., *Znaczenie audiacji dla rozwoju procesów myślowych*, „Kwartalnik ISME” 1993, nr 3–4.
- Zdolności muzyczne dzieci w wieku 5–13 lat w opinii nauczycieli a wyniki badań testowych*, red. W. A. Sacher, Mysłówice 2004.
- Zoltán Kodály i jego pedagogika muzyczna*, red. M. Jankowska, W. Jankowski, Warszawa 1990.

Źródła internetowe

- Alistair A. N. i in., *Development of a standard test of musical ability for participants in auditory interface testing*, http://www.google.pl/search?sourceid=navclient&aq=0h&oq=&ie=UTF8&rlz=IT4ADBF_enPL318PL318&q=a+music+ability.+bentley, dostęp 2011.
- Ballantyne J., *Effectiveness of preservice music teacher education programs: Perceptions of early-career music teacher*, http://eprints.qut.edu.au/16074/1/Julie_Ballantyne_Thesis.pdf, dostęp 2011.
- Cain T., *Theory, technology and the music, curriculum*, <http://www.music-ite.org.uk/files/articles/theory-technology.pdf>, dostęp 2011.
- Blood A. J., Zatorre R. J., *Intensely pleasurable responses to music correlate with activity in brain regions implicated in reward and emotion*, http://www.zlab.mcgill.ca/docs/Blood_and_Zatorre_2001.pdf, dostęp 2011.
- Boeglin N. T., *The correlation between people's music preferences and their sex role perceptions*, <http://clearinghouse.missouriwestern.edu/manuscripts/214.php>, dostęp 2011.
- Bowman J., *Developing a pedagogy of music technology*, <http://music.utsa.edu/tddl/conf-III/III-Bowman.html>, dostęp 2010.
- Bresler L., *Ethnography, phenomenology and action research in music education*, http://users.rider.edu/~vrme/v8n1/vision/Bresler_Article___VRME.pdf, dostęp 2011.
- Bresler L., *Research education shaped by musical sensibilities*, http://faculty.ed.uiuc.edu/liora/sub_directory/pdf/sensibilities.pdf, dostęp 2011.
- Cain T., *Theory, technology and the music, curriculum*, <http://www.music-ite.org.uk/files/articles/theory-technology.pdf>, dostęp 2011.
- Chapin A. i in., *Dynamic emotional and neural responses to music depend on performance expression and listener experience*, „PLoS One” December 16, 2010, <http://esciencenews.com/articles/2010/12/17/study.links.emotional.and.neural.responses.musical.performace>, dostęp 2011.
- Ciesielski R., *„Piosenka jest dobra na wszystko” czy „Nie wierzę piosence” – o pewnym dylemacie w kontekście edukacji*, <http://seminarium.demusica.w.interia.pl/2360/>, dostęp 2011.

- Colwell R., *Handbook of research on music teaching and learning*, <http://www.music-ite.org.uk/files/articles/theory-technology.pdf>, dostęp 2011.
- Dartsch M., *Music education outside the state school system*, http://www.miz.org/musicallife-in_germany/download/03_Music_Education_Outside_the_State_School_System.pdf, dostęp 2012.
- Delsing M. J., Bogt T. T., Engels M. E., Meeus W. H., *Adolescents' music preferences and personality characteristics*, „European Journal of Personality”, Eur. J. Pers. 22: 109–130 (2008) Published online 7 November 2007 in Wiley InterScience, <http://www.rutgerengels.nl/wp-content/uploads/2010/03/2008-Adolescentsmusic-preferences.pdf>, dostęp 2011.
- Dess K., *Music on the mind*, 2000, <http://www.psychologytoday.com/articles/200009/music-the-mind>, dostęp 2011.
- Deutsch D., *Speaking in tones*, „Scientific American Mind”, 2010, July/August, http://philomel.com/pdf/Sci_Am-2010_Jul_Aug_36-43.pdf, dostęp 2011.
- Edukacja muzyczna w Polsce. Stan – uwarunkowania – pożądane obszary zmian (projekt badań), <http://www.prm.art.pl/index.php?aid=91>, dostęp 2011.
- filozofia.upjp2.edu.pl/_.../985ff6c5aa418ed52b389bab8aa22b5e.5ABrozek.pdf, dostęp 2010.
- Gordon E. E., *Early childhood music abuse: Misdeeds and neglect*, <http://users.rider.edu/~vrme/v17n1/visions/article2>, dostęp 2011.
- Gómez I. C., Flores M. T. P., *Implementing a musical program to promote pre-school children's vocabulary development*, <http://ecrp.uiuc.edu/v8n1/galicia.html>, dostęp 2007.
- Hargreaves D. J., *Proces artystycznego i muzycznego rozwoju*, <http://www.muzykadysleksja.waw.pl/proces.html>, dostęp 2011.
- Hargreaves D. J., *Within you without you: Music, learning and identity*, http://www.rem.ufpr.br/_REM/REMv9-1/hargreaves-engl.html, dostęp 2012.
- Hash Ph. M., *Character development and social reconstruction in music education at the turn of the twentieth century*, Calvin College, Grand Rapids, Michigan, <http://www-usr.rider.edu/~vrme/v11n1/vision/Hash.pdf>, dostęp 2011.
- <http://ecrp.uiuc.edu/v8n1/galicia.html>, dostęp 2007.
- <http://education.curtin.edu.au/iier/qjer/qr9/gifford.html>, dostęp 2011.
- <http://esciencenews.com/articles/2010/12/17/study.links.emotional.and.neural.responses.musical.performace>, dostęp 2011.
- http://faculty.ed.uiuc.edu/liora/sub_directory/pdf/sensibilities.pdf, dostęp 2011.
- <http://filharmonialubelska.pl/>, dostęp 27.05.2007.
- <http://journalofmusic.com/article/94>, dostęp 2011.
- <http://nyphil.org/education/>, dostęp 2007.
- http://philomel.com/pdf/Sci_Am-2010_Jul_Aug_36-43.pdf, dostęp 2011.
- <http://portalwiedzy.onet.pl/1786101,10491,info.html>, dostęp 2008.
- <http://search.informit.com.au/documentSummary;dn=670314862036776;res=1ELHSS>, dostęp 2011.
- http://users.rider.edu/~vrme/v8n1/vision/Bresler_Article___VRME.pdf, dostęp 2011.
- <http://www.amuz.bydgoszcz.pl/>, dostęp 2007.
- <http://www.annapolissymphony.org/content/index.cfm/ContentID/1641/SectionID/478>, dostęp 2007.
- <http://www.birthpsychology.com/lifebefore/soundindex.html>, dostęp 2007.

http://www.brainmusic.org/EducationalActivitiesFolder/chan_memory1998.pdf, dostęp 2011.
<http://www.cacpoznani.sylaba.pl/onas.htm>, dostęp 2007.
http://www.cadence.articles.nyckelharpa.eu/musical-education-in-germany_angelika-maier.pdf, dostęp 2012.
<http://www.casra.ch/publications/doc/WetKoeSch2009.pdf>, dostęp 2011.
<http://www.clevelandorchestra.com/html/Education/SchoolsAndTeachers.asp#Education>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia.bialystok.pl/>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia.com.pl/>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia.kielce.com.pl/edukacja.html>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia.krakow.pl/index.php?PID=2>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia.olsztyn.pl/>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia.pl/>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia.rzeszow.pl/>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia.szczecin.pl/>, <http://www.musica.pl/>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia-dolnoslaska.art.pl/filharmonia/edukacja.htm>, dostęp 2007.
<http://www.filharmoniakaliska.pl/?strona=edukacja>, dostęp 2007.
<http://www.filharmoniakoszalinska.pl/>, dostęp 2007.
<http://www.filharmonia-sudecka.pl/pl/pages/education>, dostęp 2007.
<http://www.honolulusymphony.com/>, dostęp 2007.
<http://www.ijea.org/v8r1/v8r1.pdf>, dostęp 2011.
<http://www.iks.hu/>, dostęp 2011.
<http://www.kodaly.art.pl/>, dostęp 2011.
http://www.kul.pl/katedra-teorii-i-historii-muzyki-sredniowiecznauka,art_26980.html, dostęp 2011.
<http://www.kulturalihistoria.umcs.lublin.pl/archives/421>, dostęp 2007.
http://www.lpo.co.uk/education/schools_programme.html, dostęp 2007.
<http://www.menc.org>, dostęp 2007.
<http://www.muzykadysleksja.waw.pl/proces.html>, dostęp 2011.
<http://www.oke.wroc.pl/images/library/File/pdfy/prawo/prawo1b.pdf>, dostęp 2011.
<http://www.orff.de/orff-schulwerk.html>, dostęp 2010.
http://www.orff-zentrum.de/forschung_biblio.asp, dostęp 2011.
<http://www.playpiano.com/Articles/music-improve-personality-3.htm>, dostęp 2012.
<http://www.posorkiestra.pl/>, dostęp 2007.
<http://www.profesor.pl/publikacja,18334,Referaty,Zoltan-Kodaly-zycie-i-tworczosc>, dostęp 2011.
<http://www.sasomusic.org/links.htm>, dostęp 2007.
<http://www.sfsymphony.org/templates/bydate.asp?nodeid=94>, dostęp 2007.
http://www.stefan-koelsch.de/papers/Jentschke_NeuroImage2009_children_musical_training_syntax.pdf, dostęp 2007.
http://www.symphony.org/edu/bankawards/03boa_awards.shtml, dostęp 2007.
<http://www.tso.art.pl/>, dostęp 2007.
<http://www.utm.utoronto.ca/~w3psygs/Schellenberg2009MP.pdf>, dostęp 2011.
http://www.vancouver-symphony.ca/edu_elementaryschool.cfm, dostęp 2007.

- <http://www.yourdictionary.com/music>, dostęp 2011.
- <http://wychowaniemuzyczne.pl/orff.php>, dostęp 2011.
- Hugh B., *What the music educator should know in about students' musical preferences*, <http://brenthugh.com/musiciq/musiceducatormusicpref.html>, dostęp 2011.
- Iverson B., *Music and gender: A qualitative study of motivational differences at the upper-elementary level*, <http://www.wusr.rider.edu/~vrme/v18n1/visions/IversonMusic%20and%20Gender>, dostęp 2012.
- Jentschke S., Koelsch S., *Musical training modulates the development of syntax processing in children*, http://www.stefan-koelsch.de/papers/Jentschke_NeuroImage2009_children_musical_training_syntax.pdf, dostęp 2011.
- Kisiel M., *Wykorzystywanie muzyki Mozarta w edukacji i w procesie wspierania rozwoju*, <http://promo.wsb.edu.pl>, dostęp 2012.
- Krasoń K., *Music, movement activities and intersemiotic play in early education [w:] Spiel und spielzeug in der gegenwart*. Play and toys today. Conference Proceedings, red. E. Schmuck, F. Bottcher, A. Schubert, Universitat Erfurt, ICCP. Thuringer Institut fur Akademische Weiterbildung e. Verlag 2001, D:\iccpplaylocal\englisch_aktuell.html, dostęp 2012.
- Krukow P., *Fundament nauki: metodologia*, <http://www.racionalista.pl/kk.php/s,2432/q,Fundament.nauki.metodologia>, dostęp 2011.
- Liapis Z., Giddens Z., Uhlenbrock M., *Effects of Lyrical Music on Reading Comprehension*, http://vault.hanover.edu/~altermattw/methods/assets/posterpics/Fall2008/Giddens_Liapis_and_Uhlenbrock.pdf, dostęp 2012.
- Losiak R., *Muzyka w przestrzeni publicznej miasta. Z badań nad pejzażem dźwiękowym Wrocławia*, <http://krajobraz.kulturowy.us.edu.pl/publikacje/artykuly/dzwiek/losiak.pdf>, dostęp 2011.
- Madsen C. K., *Research in music teaching and learning, Center for Music Research, The Florida State University „Europea de Música en la Educación” 2000, 5*, <http://musica.rediris.es/leeme/revista/madsen00.pdf>, dostęp 2010.
- Maier A., *Musical education in Germany*, http://www.cadence.articles.nyckelharpa.eu/musical-education-in-germany_angelika-maier.pdf, dostęp 2012.
- Michalak B., *Carl Orff: Schulwerk. Od eksperymentu do modelu i jego recepcji*, <http://wychowaniemuzyczne.pl/orff.php>, dostęp 2011.
- MuSICA Research Notes*, Vol. VI, Spring 1999, red. N. M. Weinberger, <http://www.musica.uci.edu/mm/V6II2S99.html#anatomy>, dostęp 2011.
- Piłat R., *Internet i ludzki umysł*, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/421>, dostęp 2010.
- Purwinsyz H., Hardoonx D. R., *Trends and perspectives in music cognition research and technology*, 2009, <http://www.mtg.upf.es/files/publications/PurwinsHardoonEditorialCS.pdf>, dostęp 2011.
- Reimer B., *New brain research on emotion and feeling: Dramatic implications for music education*, http://ed.art.gov.tw/uploadfile/periodical/1001_%E4%B8%89%E5%8D%B7%E4%B8%80%E6%9C%9F0824.pdf, dostęp 2011.
- Rentfrow P. J., Gosling S. D., *The do re mi's of everyday life: The structure and personality correlates of music preferences*, <http://homepage.psy.utexas.edu/homepage/faculty/gosling/reprints/jpsp03musicdimensions.pdf>, dostęp 2011.
- Röbke P., *New perspectives in music education – a note about music schools in Austria*, http://www.emcimc.org/fileadmin/user_upload/Brno_conference/Presentations/Roebke_Peter.pdf, dostęp 2012.

- Rutkowska J., *Ekspertyza dotycząca szkolnictwa artystycznego w Wielkiej Brytanii*, pl/library/File/RaportSzkolnictwo/Rutkowska_ekspertyza.pdf, dostęp 2011.
- Schellenberg E. G., *Music training and nonmusical abilities: Commentary on Stoesz, Jakobson, Kilgour, and Lewycky* (2007), and Jakobson, Lewycky, Kilgour, and Stoesz (2008), <http://www.utm.utoronto.ca/~w3psygs/Schellenberg-2009MP.pdf>, dostęp 2011.
- Schmid R. E *Research finds brain link for words, music ability*, 2010, http://www.newsvine.com/_news/2010/02/20/3926247-research-finds-brain-link-for-words-music-ability, dostęp 2011.
- Schubert E., Dunsmuir W. T. M., *Introduction to interrupted time series analysis of emotion in music: The case of arousal, valence and points of rest*, <http://www.icmpc8.umn.edu/proceedings/ICMPC8/PDF/AUTHOR/MP040057.PDF>, dostęp 2011.
- Spencer P., *Psychology of music, musical ability in children and its measurement, the psychology of musical ability*, <http://arts.jrank.org/pages/6741/tests.html>, dostęp 2011.
- Symposium: Bennett Reimer's philosophy of music education*, red. W. Bowman, „Action, Criticism, and Theory for Music Education” 2003, 2(1), September, <http://www.ijea.org/v8r1/v8r1.pdf>, dostęp 2011.
- The National Curriculum for England*, www.nc.uk.net, dostęp 2011.
- Webster's New College Dictionary*, by Wiley Publishing, Inc., Cleveland, Ohio 2010. Used by arrangement with John Wiley & Sons, Inc., <http://www.yourdictionary.com/music>, dostęp 2011.
- Weinberger N. M. R., *Understanding music's emotional power*, <http://www.musica.uci.edu/mrn/V5I2S98.html#understanding> 1998, dostęp 2011.
- Westerlund H., Väkevä L., *Who needs theory anyway? The relationship between theory and practice of music education in a philosophical outlook*, „British Journal of Music Education” 2011, nr 28, s. 3749, Cambridge University Press 2011, Published online: 14 Jan 2011, dostęp 2011.
- Wetter O. E., Koerner F., Schwaninger A., *Does musical training improve school performance?*, <http://www.casra.ch/publications/doc/WetKoeSch2009.pdf>, dostęp 2011.
- Whitwell G. E., *Importance of prenatal sound and music*, <http://www.birthpsychology.com/lifebefore/soundindex.html>, dostęp 2011.
- Zhan C., *The correlation between music and math: A neurobiology perspective*, <http://serendip.brynmawr.edu/exchange/node/1869>, dostęp 2011.

